

URTX

TREBALLS ARQUEOLÒGICS REALITZATS A L'ESGLÉSIA
PARROQUIAL DE SANT NICOLAU DE BELLPUIG

Joana Xandri Solé
Joan-Ramon González Pérez

TREBALLS ARQUEOLÒGICS REALITZATS A L'ESGLÉSIA PARROQUIAL DE SANT NICOLAU DE BELLPUIG

Abstract

Con motivo de la instalación de un nuevo sistema de calefacción en la iglesia parroquial de Bellpuig, se realizó por parte del Servei d'Arqueologia del Institut d'Estudis Ilerdencs el correspondiente seguimiento arqueológico. Los trabajos afectaron a toda la nave principal del templo y a la capilla del Sant Crist, permitiendo documentar una serie de enterramientos, algunos con losa epigráfica de cierre; solamente uno de ellos era de carácter individual, precisamente el destinado a la señora Isabel de Casanova.

También se localizó el silo donde hace años se había recuperado el rico conjunto de cerámica vidriada de época moderna, la excavación del cual proporcionó todavía una importante serie de materiales que aquí se presentan.

With the installation of a new heating system in the parish church of Bellpuig, the Archaeology Service of the Institut d'Estudis Ilerdencs carrying out the corresponding archaeological research. The work affected all the main nave of the church and the chapel of Sant Crist, and a series of burials were documented, some with epigraphed slabs; only one was individual, precisely the one destined to lady Isabel de Casanova.

The silo where a rich set of glazed pottery from the modern epoch was found was also located, the excavation of which supplied an important set of materials that are presented here.

Paraules clau

Església parroquial, enterraments, ceràmica vidriada, època moderna.

Localització

El municipi de Bellpuig es troba a la comarca de l'Urgell, dins la depressió central catalana, amb una població de tres mil nou-cents setze habitants; el terme, que s'estén des del riu Corb fins a la vora de les terres del riu Ondara, té una extensió de 3.504 km² i es troba a una mitjana d'entre 260 i 330 m sobre el nivell del mar.

Està limitat pels termes de Barbens, Anglesola, Vilagrassa, Preixana, Vilanova de Bellpuig, Golmés i Castellnou de Seana, en el sentit de les agulles del rellotge.

El seu relleu a la banda oriental està format per planells elevats i amples fondals; pel costat de ponent, trobem grans planes en direcció a Arbeca i a Castellnou, el sector del terme que té el relleu un xic muntanyós, on, en la seva part antiga, hi ressalten tres punts més alts, els tres tossals, que han figurat des d'antic en l'escut heràldic de la vila.

Els diversos conreus de cada època i les explotacions de pedreres i de graveres, les vies de comunicació i la major part de construccions han remodelat considerablement el relleu del terme des que el país és habitat, però sobretot des de la construcció del canal d'Urgell i des dels darrers trenta anys, durant els quals s'ha treballat la terra amb maquinària. El canal d'Urgell defineix una important zona de regadiu i proveeix el poble d'aigua potable.

El clima és mediterrani de tendència continental, amb temperatures elevades a l'estiu, molt fredes a l'hivern i amb boires abundants.

L'economia és bàsicament agrícola: gairebé el 91% de la terra comarcal és de conreu.

Panorama històric

El temple de Sant Nicolau de Bellpuig és un bon exponent de l'arquitectura gòtica catalana del segle XVI. Quan en molts indrets d'Europa el renaixement era l'estil habitualment utilitzat per a la construcció, a Catalunya continuava el gust pel gòtic.

L'actual església de Bellpuig substitueix el primitiu temple medieval, que seria a prop del castell. El nou indret triat per construir-la és l'extrem occidental de la serra de Montcor, en el planell de Montessor, el qual hauria estat utilitzat originàriament per situar les eres de la població i a vora d'elles s'excavarien les sitges per guardar el gra.

Tenim notícies de l'església parroquial de Bellpuig des del començament de l'any 1571. L'abril del 1573 estava coberta i fet el campanar; a partir de llavors tan sols s'havia d'acabar la façana i, al principi del 1574, l'església ja s'havia inaugurat. Probablement es féu per la festa de Sant Nicolau de l'any anterior, però, malgrat que l'església ja estava al servei del poble, l'obra no estava acabada, ja que el mes de juny del 1577 encara s'hi treballava; la volta del cor s'estava fent l'any 1583. L'any 1591 es féu el contracte per enllosar el davant de l'església i cinc esglaons a continuació; aquesta escaleta fou substituïda per l'escalinata actual, que es construí al final del segle XVIII.

El temple fou començat quan era rector mossèn Martí Tudela i s'acabà mentre ho era mossèn Francesc Borràs.

El nou edifici religiós serà d'una única nau, planta rectangular i orientada la capçalera cap a l'est, lloc on es posarà un magnífic campanar octogonal que completarà la sin-

1. Situació de l'església de Sant Nicolau de Bellpuig.

2. L'església de Sant Nicolau vista des de el castell.

3. Vista general de la façana sud

4. Vista general de la façana oest

gular silueta que recorda la d'un vaixell, sobretot des del costat sud; a aquest efecte ajudarà especialment la doble filada de gàrgoles que tenen forma de canó. Interiorment i a cada costat, hi haurà sis capelles que, en comunicar-se entre si, poden recordar lleugerament a sengles naus laterals, però molt estretes.

A les acaballes del segle XVII comença la construcció de dues grans capelles pel costat nord: una de dedicada al Sant Crist de Bornio i l'altra a la Mare de Déu dels Dolors. En el segle XVIII estan ja totalment acabades i, posteriorment, es farà la sagristia; és en aquesta centúria quan es construirà el cor i es tancarà la porta que hi ha al mig del mur meridional.

La construcció actual té 46,8 m de llargada per 34 m d'amplada; el campanar és de planta hexagonal, amb una alçada de 30 m. L'any 1842 s'instal·la el mausoleu de Ramon Folch de Cardona, una meravellosa obra renaixentista que trobarà aixopluc en el vell temple gòtic, fugint del perill de pèrdua que la desamortització va portar al proper monestir de Sant Bartomeu, el seu emplaçament original.

L'any 1936, el temple pateix un incendi general que el malmetrà molt; acabada la Guerra Civil serà restaurat amb l'aspecte que en bona part podem veure avui.

L'any 1968 es farà la primera reforma del terra per posar una primera calefacció. Trenta anys després s'executa el nou projecte de calefacció que motiva la present intervenció arqueològica.

INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA

Motius de la intervenció

L'Ajuntament de Bellpuig, a causa de les obres d'infraestructura que s'havien de realitzar a l'església per tal de poder-hi instal·lar la calefacció i veient que entre el paviment actual hi havia algunes lloses sepulcral, entre elles la d'Isabel de Casanova, es va posar en contacte amb el Servei d'Arqueologia de la Fundació Pública Institut d'Estudis Ilerdencs. Vista la necessitat de la intervenció i un cop aprovada la seva realització, aquesta es va dur a terme durant els mesos de desembre de 1998 i gener de 1999, amb el permís d'urgència de la Direcció General del Patrimoni Cultural de la Generalitat de Catalunya número R/N 494 K0121 n-105.

Metodologia

La metodologia emprada en els treballs d'excavació efectuats en l'església de Sant Nicolau és la utilitzada pel Servei d'Arqueologia de l'Institut d'Estudis Ilerdencs en totes aquelles excavacions que duu a terme, siguin aïllades o formant part d'entitats més complexes, si bé actualment s'ha desenvolupat una mica més, fonamentada en la partició dels jaciments en conjunts de diferent mida: zona, àrea, sector, àmbits, basats en criteris espacials i funcionals. Així, partint de la base de considerar la població de Bellpuig com un gran jaciment arqueològic, plausible de tenir diverses zones objecte d'investigació arqueològica, hem predeterminat de moment un conjunt de sis zones dins el nucli antic de la població, les quals, en el seu moment, seran subdividides en àrees. Les àrees serien les subdivisions majors que es poden fer d'una zona i aquestes seran també subdividides en sectors i en àmbits.

L'església parroquial de Bellpuig ha estat dividida en una àrea (àrea 1: església), dos sectors (sector 1: exterior església, sector 2: interior església) i quatre àmbits (àmbit 1: nau central, àmbit 2: capella del Sant Crist, àmbit 3: capella dels Dolors —no excavada—, àmbit 4: sagristia —no excavada). La sigla base utilitzada és BE-2 (Bellpuig Església, sector 2), acompanyada de quatre dígitos de la UE (Unitat Estratigràfica): BE-20001.

El mètode de treball aplicat ha estat el sistema Harris d'excavació en extensió, de manera que tots els estrats existents en el jaciment, tant antròpics com naturals, i els elements arquitectònics són individualitzats i registrats com a unitats estratigràfiques positives. Els buidaments i altres activitats mancades de volum es registren igualment en tant que unitats estratigràfiques negatives.

La individualització de cadascuna de les diferents unitats estratigràfiques es duu a terme a partir de la seva numeració específica. S'han diferenciat dos tipus:

1. Les capes naturals i generals comuns a tots els sectors.
2. Les unitats generades antròpicament.

Aquestes unitats estratigràfiques es numeren de dues formes diferents: les primeres únicament amb dos dígitos i les segones són registrades a partir d'una xifra composta pel número del sector i tres dígitos, que fan referència a la unitat estratigràfica.

La intervenció ha estat dirigida per Joana Xandri i ha fet el seguiment dels treballs d'excavació Joan-Ramon González, arqueòloga i cap del Servei d'Arqueologia de l'Institut d'Estudis Ilerdencs, respectivament.

Cal agrair la plena col·laboració de l'Ajuntament de Bellpuig; del seu batlle, Josep Pont; de l'arquitecte municipal, Antoni Martí Falip, i del rector de la parròquia, mossèn Miquel Xandri. També cal agrair la col·laboració de Josep Ignasi Rodríguez, cap del Servei d'Audiovisuals de l'Institut d'Estudis Ilerdencs, que és l'autor de totes les fotografies que il·lustren aquest article; de Josep Medina, tècnic del Servei d'Arqueologia de l'Institut d'Estudis Ilerdencs, per la informatització de la planimetria, i de Maria Soler, cap del Gabinet Numismàtic de l'Institut d'Estudis Ilerdencs, per la catalogació de les monedes.

Abans de l'inici de les obres, el servei d'Audiovisuals de l'Institut d'Estudis Ilerdencs va anar a fer una documentació fotogràfica prèvia, tant de l'interior de l'església com de l'exterior; al mateix temps, va seguir fent un seguiment durant tot els temps que va durar l'obra.

L'obra ha estat portada a terme per l'empresa de construcció de Bellpuig Germans Trilla.

Excavació arqueològica

Els treballs arqueològics es van iniciar el 14 de desembre de 1998 i es van acabar el 21 de gener de 1999, un cop aixecat el paviment del terra de l'església, ja que per a la instal·lació de la calefacció era necessari rebaixar el terra un metre i mig. Un cop aixecat el paviment, es va poder comprovar que tant en la nau central com en el presbiteri, així com en la capella del Sant Crist, sortien diversos enterraments col·lectius, dels quals, ja que estaven afectats directament pel projecte de la calefacció, calia procedir a la seva excavació. Tots els ossaris havien estat espoliats anteriorment, alguns d'ells reaprofitats per a enterraments posteriors.

En no estar nosaltres presents quan es va aixecar el paviment, no podem donar una estratigrafia precisa de l'espai existent entre el terra i les tombes, però sí podem aventurar que hi hauria una unitat estratigràfica formada per les lloses de pedra de gres que formaven el paviment, un altra que consistiria en un abocament per la preparació del terra i una tercera unitat formada per les margues on estan excavades les tombes.

Es varen localitzar un total de tretze enterraments, dels quals dotze eren col·lectius i solament un individual, en contra d'allò que semblava més normal. Això va simplificar en bona mesura l'actuació, que va consistir en el buidatge sistemàtic de totes les tombes a excepció de dues, que resten conservades tal com es van trobar, ja que no quedaven afectades per l'obra i s'han deixat en reserva per a posteriors intervencions.

A l'inici de les obres, les lloses del paviment s'apilaren en el darrer tram de la nau central i això impedié l'estudi del subsòl situat sota el cor, que resta com l'únic espai no alterat del temple.

En acabar la intervenció, vam tenir l'ocasió de localitzar un nou enterrament davant de les escales que puguen al cor (enterrament 14), que tampoc va ser excavat.

En no estar afectades per les obres, no es va intervenir en la capella dels Dolors ni en la sagristia, restant totalment intacte i desconegut el seu subsòl. Per tant, la intervenció va afectar els àmbits del sector 2 següents:

Àmbit 1 Presbiteri

Enterrament 1 (TB-1)

Situat al costat nord, aquest àmbit correspon al presbiteri de l'església; un cop aixecat el paviment, vam trobar-hi un enterrament al costat dret de l'altar i davant de la porta d'accés a la sagristia.

Aquest enterrament és de forma rectangular, amb les parets fetes de maçoneria, arrebossades per la banda interior i cobert per una llosa rectangular de pedra; resten quatre lloses del darrer paviment.

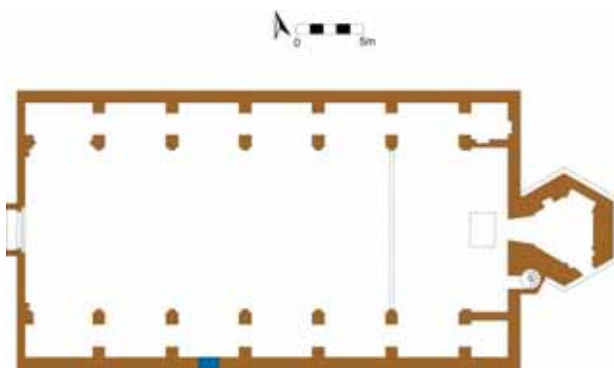
Té unes dimensions de 2,30 m de llargada per 1,60 m d'amplada i una fondària màxima d'1,22 m.

Hi hem trobat restes d'almenys tres individus.

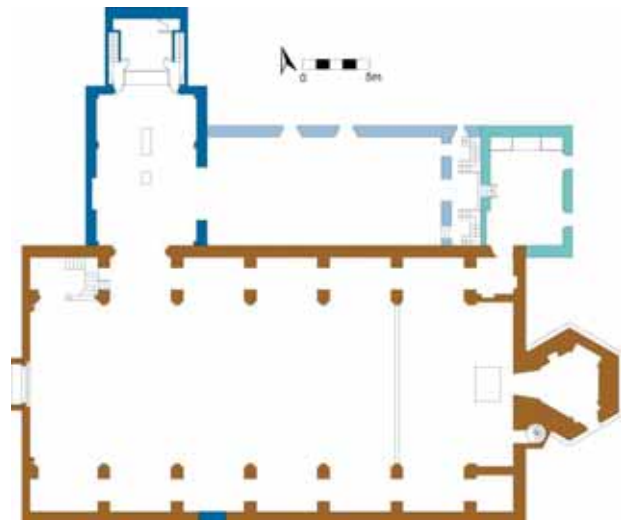
Nau central

Enterrament 2 (TB-2)

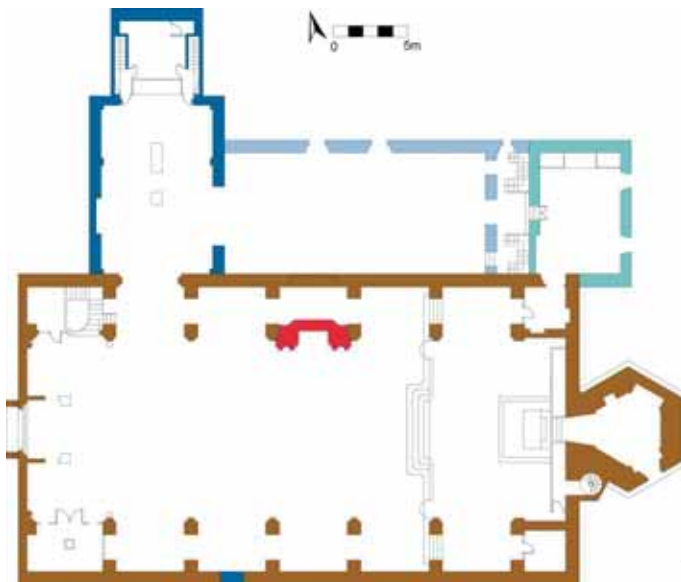
Davant de la capella de Santa Llúcia. És de forma rectangular i està cobert per una volta de maçoneria de mig canó, la qual estava trencada; accés mitjançant dues lloses rectangulars d'1,90 m per 0,50 m i d'1,95 per 0,60 m, sense cap tipus d'inscripció; parets

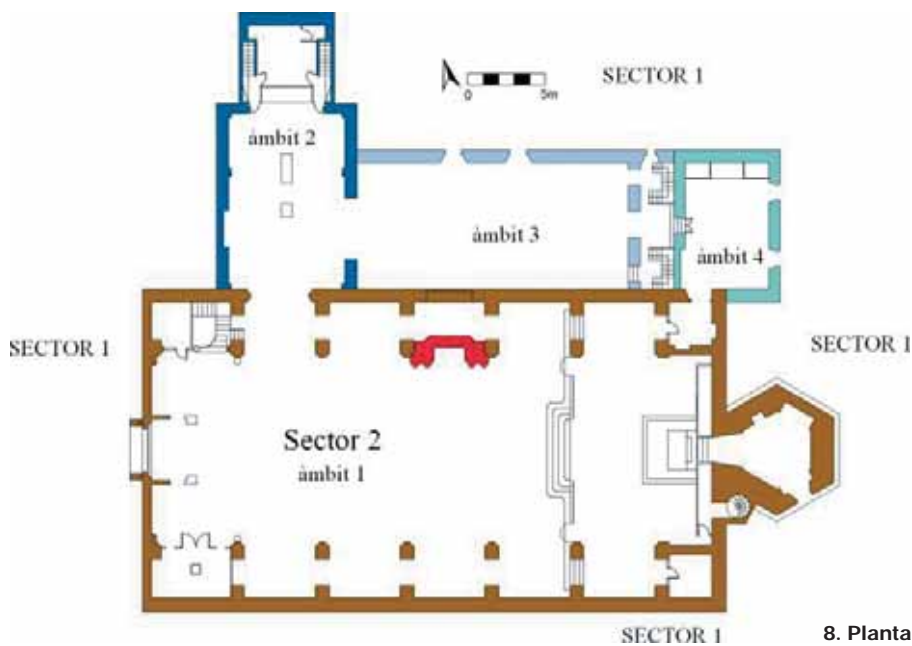
5. Planta segle XVI

6. Planta segle XVII-XVIII

7. Planta segles XIX-XX

8. Planta actual. Situació sectors i àmbits

9. Enterrament 1 abans de l'excavació

10. Enterrament 1 després de l'excavació

13. Vista general del enterrament 3

11. Interior de l'enterrament 2

12. Extradós de la volta del enterrament 2

14. Vista general de l'interior del enterrament 6

15. Vista general de l'enterrament 7

16. Vista general de l'enterrament 7

17. Vista de l'interior de l'enterrament 8

18. Vista de l'interior de l'enterrament 9 (no excavat)

19. Lloses de la coberta de l'enterrament 10

20. Interior de l'enterrament 10 un cop excavat

també de maçoneria, amb unes dimensions interiors de 2,00 m de llargada per 1,40 m d'amplada i una fondària de 2 m.

Restes d'almenys dotze individus.

Enterrament 3 (TB-3)

Davant de la capella de la Mare de Déu del Carme. És de forma rectangular i està cobert per una volta de maçoneria de mig canó; com que la volta estava trencada, no vam poder veure com era el seu accés. Tenia parets de maçoneria i unes dimensions de 2,69 m de llargada per 2,50 m d'amplada i 2,50 m de fondària. És un dels enterraments més espoliats que hem trobat.

Restes de dos individus, com a mínim.

Enterrament 6 (TB-6)

Situat davant de l'enterrament número 7. És de forma el·lipsoidal amb la boca circular de 1,90 m. De diàmetre i parets excavades a les margues amb unes dimensions de 1,20 m de llargada per 1,40 m d'amplada i 2,50 de fondària. Restes d'almenys dotze individus.

Aquest enterrament podria ser la reutilització d'una sitja de les que hi havia en aquest lloc abans de construir l'església, semblant a ST-1.

Enterrament 7 (TB-7)

Davant de la capella de la Mare de Déu de Fàtima i a la vora del número 6. És de forma rectangular, amb dues parets (nord i sud) fetes de maçoneria (0,40 m), a sobre d'una filada de llosetes (0,14 m), i la resta (1,81 m), excavades a les margues. El mur est està excavat a les margues i el mur oest és de maçoneria; aquest mur és el que posteriorment va subdividir l'enterrament en dos (enterrament 11), amb unes dimensions de 2,20 m de llargada per 1,50 m d'amplada i una fondària de 2,35 m.

Al costat nord-est de l'enterrament hi havia dues lloses planes al terra que podrien haver format part de la coberta de l'enterrament; sota una d'aquestes lloses, hi vam trobar un enterrament en connexió, protegit per aquesta mateixa llosa.

Hi ha restes d'un mínim de vint-i-tres individus.

Enterrament 8 (TB-8)

Situat al mig de la nau, al peu de les escales que portaven al presbiteri. És de forma rec-

tangular, amb les parets de maçoneria, unes dimensions de 2,40 m de llargada per 1,80 m d'amplada i una fondària d'1,80 m.

Restes d'almenys vint-i-vuit individus.

Enterrament 9 (TB-9)

Enterrament situat al costat esquerre de les escales del presbiteri. És de planta rectangular i està fet de parets de maçoneria, exceptuant la primera filada, que és de lloses de pedra, i estava cobert per una volta de mig punt, de la qual només queden restes als costats nord i sud. Unes dimensions d'1,40 m de llargada per 1,40 m d'amplada. A la part superior de l'enterrament i a 0,80 m de fondària hi ha restes, com a mínim, de quatre persones i taüts.

Es deixa tot el seu contingut intacte, ja que no queda afectat per l'obra de calefacció de l'església.

Enterrament 10 (TB-10)

Davant de la capella de Sant Isidre. És de forma rectangular i està cobert per tres lloses rectangulars; les dues més grans (una de 0,80 m per 2,32 m i l'altra de 0,74 m per 2,32 m) tenen un retall al mig per posar-hi la més petita (0,76 m per 0,58 m), que correspon a la tapa d'accés a l'enterrament i que està epigrafiada. Fondària de 2,2 m.

Restes d'almenys dos individus.

La part inferior de la tapadora té una calavera que mira a la dreta i dues tibies creuades al darrere. Al bell mig té dues cartel·letes per encaixar els tiradors que permetien aixecar la llosa. La inscripció es reparteix per la part de dalt i pel mig amb el text següent:

SEPVLTURA DE
FRANCESH GA
LITO Y DELS SE
VS ANI
1685

És a dir: «SEPVLTURA DE FRANCESH GALITO Y DELS SEVS. ANI 1685», que, adaptat al català actual, seria: «Sepultura de Francesc Galito i dels seus. Any 1685.»

La part superior esquerra de la llosa té la superfície trencada i afecta parcialment a la lletra «S» de la primera línia. La resta de les lletres són d'un cos menor (un 30%) al de la inicial citada i estan una mica perdudes, so-

21. Calc de la llosa epigrafiada de l'enterrament 10

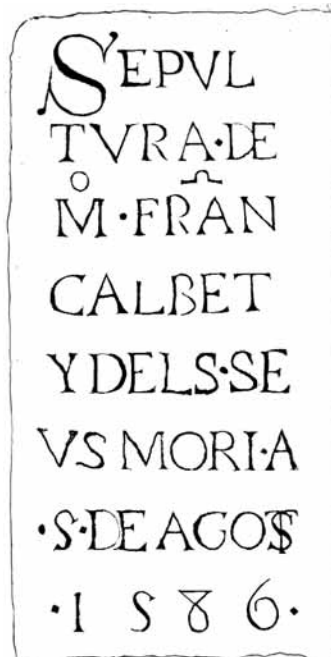
22. Detall de la llosa epigrafiada de l'enterrament 10

23. Restes de taüt pintats a l'interior de l'enterrament 11

24. Llosa epigrafiada de l'enterrament 11

25. Interior de l'enterrament 11 un cop excavat

26. Calc de la llosa epigrafiada de l'enterrament 11

27. Vista del mausoleu, sota del qual es troba l'enterrament 12

28. Extradós de la volta de l'enterrament 12

29. Exterior de l'enterrament 4

30. Interior de l'enterrament 4

31. Reutilització actual de l'enterrament 4

32. Vista actual dels enterraments 4 i 13.

bretot la «P», la «R» i la «A»; la «V» i la «L» fan un nexa, així com la «D» i la «E» de la preposició.

La segona línia està més ben conservada i mostra clarament el nom de pila del difunt, amb la peculiaritat de la darrera lletra, on es superposa la «S» amb la «H», a la qual li falta el pal esquerre; curiosament aquest nom no té la «C», que aparentment seria la lletra que es complementaria amb la «H». La primera síl·laba del cognom Galito és a la segona línia i les altres dues ja formen part de la tercera; aquí el traç és ben conservat i ample. La «Y» copulativa va seguida de l'article «dels», que presenta un nexa en les dues primeres lletres.

La tercera línia acaba amb les dues primeres lletres, però trenca el diftong en seguir les altres dues a la quarta línia, on hi ha també la paraula «ANI», és a dir, la denominació del període de la volta de la Terra al sol, però escrita en català no normatiu.

Finalment, a la darrera línia, per sobre de la calavera i entre els encaixos dels tiradors, com la línia anterior, hi ha l'any de la defunció: «1685», amb la darrera xifra poc dissenyada i que sembla gairebé una «S».

Actualment, la llosa està posada sobre l'enterrament, però emmarcada per lloses modernes, sota el primer banc del costat sud del temple. La cantonada inferior esquerra ha estat reintegrada per una pedra moderna

Enterrament 11 (TB-11)

Situat davant de la capella de la Verge de Fàtima, comparteix l'espai amb l'enterrament número 7. És de planta rectangular amb volta de canó, amb murs fets sobre la base de maçoneria (0,40 m), una filada de llosetes rectangulars de pedra (0,14 m) i la part inferior de margues (1,61 m); té unes dimensions de 2 m de llargada per 1,50 m d'amplada i una fondària de 2,15 m. El mur de separació de l'enterrament 11 i l'enterrament 7 està per sobre de les restes òssies.

Restes d'almenys vint-i-set individus, amb restes de taüts decorats interiorment amb motius geomètrics i florals pintats.

Estava cobert per una llosa epigrafiada amb la inscripció següent:

SEPVL
TVRA · DE
Mo · FRAN
CALBET

Y DELS· SE
VS MORI · A
· 5 · DE AGOST
· 1586 ·

És a dir: «SEPVLTURA DEM[OSSEN] FRAN[CESC] CALBET Y DELS SEVS. MORI A 5 DE AGOST. 1586», que, adaptat al català actual, seria: «Sepultura de mossèn Francesc Calbet i dels seus. Morí el 5 d'agost de 1586.»

Actualment, la làpida és a la capella del Sant Crist de Bornio, emmarcada per petites lloses de pedra que cobreixen l'enterrament 4. La inscripció està bastant ben conservada i és clarament llegible; s'adapta molt bé a les estretes dimensions de la llosa. La primera línia comença amb una «S» de mida considerable, que gairebé duplica el cos de la resta del text, escrit tot en majúscules. Les «U» s'escriuen amb la lletra «V» i entre algunes de les paraules hi ha un punt al mig en forma de rombe; concretament n'hi ha vuit, entre «sepultura» i «de», entre «mossèn» i «Francesc», entre «dels» i «seus», entre «morí» i «a», als dos costats del «5» i també de «1586». Destaquen les abreviatures de *mossèn* («Mo»), amb la «O» de cos petit per dalt de la «M» i aprofitant l'espai entre línies, i de *Francesc* («Fran»), amb el signe d'abreviatura sobre la «R» i la «A», situat també en l'espai entre línies i donant un aparent equilibri en aquesta línia. L'únic nexa que trobem és la superposició de les dues darreres lletres d'«agost», més per un problema de manca d'espai que per costum; precisament, en aquest sentit, hauria tingut més raó de ser el nexa en la preposició «DE» que en la paraula «AGOST», cosa que demostra que l'autor de la inscripció no calcularia bé la distribució del text en l'estret espai disponible.

Enterrament 12 (TB-12)

Davant de la capella on es va instal·lar el mausoleu, el qual l'aprofita com a fonamentació. Té volta de mig canó amb unes dimensions exteriors de 3,70 m de llargada per 2,20 m d'amplada i és l'únic que té l'eix principal paral·lel al de la nau. No fou excavat i, per tant, no en coneixem el contingut.

Enterrament 14

Al peu de les escales que puguen al cor es troba aquest enterrament, que no fou excavat i que està envoltat de lloses que tampoc foren substituïdes en aquesta darrera intervenció al temple de Sant Nicolau. Destaca per tenir una tapa epigrafiada en molt mal estat de conservació, que fa 89 cm per 70

cm, amb els costats curts que segueixen l'eix principal del temple. Es poden observar les traces d'un escut al mig de la llosa, entre els encaixos en forma de cartel·la per als tiradors metàl·lics que permeten aixecar-la. Sembla que tindria una orla que emmarcaria tota la peça i que, interiorment, estaria resseguida per la inscripció, seguint una disposició força original i, sobretot, decorativa. La cantonada millor conservada és la nord-oest i s'aprecien clarament les restes d'una orla ricament decorada amb motius de branquillons d'un regust gotitzant; el text resulta il·legible al costat sud, si bé podem intuir les lletres «Y ES», mentre que a l'oest es pot llegir «[PER]ANSA MVLLER», que segueix per la banda nord dient «SVA Y DELS SE [VS]». És a dir, que tindríem el nom de l'esposa del difunt i la referència a un ossari col·lectiu on sebolir la resta de la família, però faltant el nom del destinatari principal i la data de la primera defunció, si bé per l'estil decoratiu podríem ubicar-lo en ple segle XVII.

Per tant, el text diria: «(nom desconegut) Y ESPERANSA MULLER SVA Y DELS SEVS (data desconeguda)», que, adaptat al català actual, seria: «... i la seva dona Esperança i dels seus...»

Àmbit 2 ***Capella del Sant Crist***

Enterrament 4 (TB-4)

Situat al mig de la capella. És de forma rectangular i de dimensions més petites que els de la nau central. L'accés estava trencat de forma irregular, amb unes dimensions màximes d'1,50 m de llargada per 1,22 m d'amplada; les parets són de carreus irregulars i de maçoneria, amb unes dimensions interiors de 2,40 m de llargada per 1,50 m d'amplada i 1,87 m de fondària. Restes d'almenys tres individus.

Aquest enterrament s'ha reutilitzat després de les obres per col·locar-hi les restes humanes trobades en tots els enterraments. Les restes òssies recollides s'han posat en malla de plàstic, on consta convenientment identificada la seva procedència i, posteriorment, s'han guardat en contenidors de color gris de la gamma Norma Europa Apilable (ref. 21060) de 60 cm de llargada per 40 cm d'amplada i 30 cm d'alçada, amb tapadores encastades.

Enterrament 5 (TB-5)

Situat al començament de la capella. És de

forma rectangular i està cobert per volta de mig canó; l'accés estava trencat de forma irregular, amb unes dimensions d'1,10 m de llargada per 0,90 m d'amplada, unes dimensions interiors de 2,05 m de llargada per 2,18 m d'amplada i una fondària de 2 m; les parets són de maçoneria. Restes d'almenys tres individus.

Enterrament 13 (TB-13)

Situada al peu de l'altar de la capella, és l'única tomba individual trobada i correspon a Isabel de Casanova. Coberta per una llosa epigrafiada de 2 m de llargada per 0,75 m d'amplada i una fondària de 0,45 m.

Solament s'han trobat unes poques restes òssies a l'angle nord-est de la tomba: fragments de falanges, d'ossos llargs, d'ossos plans i diverses estelles.

El text de la inscripció diu:

SEPVLTVRA DE LA
SRA ISABEL MARIA
DE CASANOVA DON
SELLA MORI AL
3 DE SETEMBRE
1648

És a dir: «SEPVLTVRA DE LA S[EÑO]RA ISABEL MARIA DE CASANOVA DONSELLA MORÍ AL 3 DE SETEMBRE 1648», que, adaptat al català actual, seria: «Sepultura de la senyora Isabel Maria de Casanova. Morí donzella el 3 de setembre de 1648.»

Tota la inscripció és a la meitat superior de la llosa, amb les lletres no gaire ben conservades, si bé el pitjor és l'afectació que té tota la làpida a causa de l'incendi que patí l'església i que va esquerdar la superfície i el cos de la llosa fins al punt que si bé l'extracció va fer-se amb cura, finalment no s'ha conservat l'original i ara hi ha una rèplica cobrint la vella sepultura.

El text epigràfic contrasta amb el de les altres làpides pel fet de tenir la major part de les paraules ajustades a les línies, amb l' excepció de «DON/SELLA». S'aprecien alguns dels punts separadors de paraules, que són triànglets amb el vèrtex cap a baix. També es pot comentar la inexistència de nexes, però la reducció del cos de la lletra en la segona «V» de «sepultura» i en la darrera lletra d'«Isabel» són senzilles solucions per encaixar en l'amplada de la làpida les paraules sense necessitat de tallar-les en canviar de línia.

33. Exterior de l'enterrament 5

34. Interior de l'enterrament 5

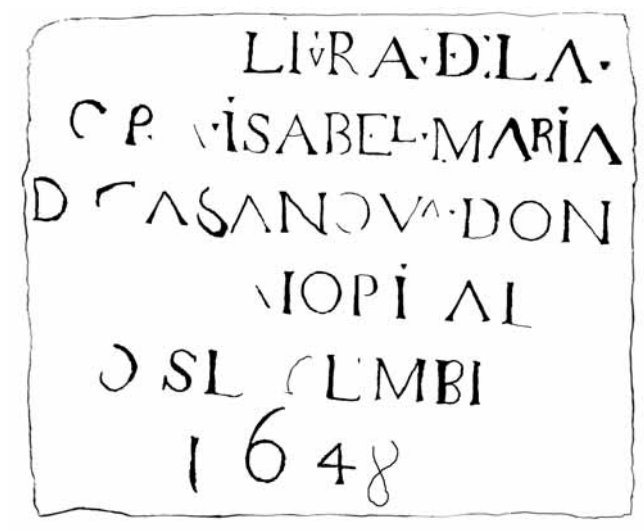
35. Situació a la capella del sant Crist de l'enterrament 13

36. Llosa epigrafiada de Isabel de Casanovas. Enterrament 13

37. Detall de la llosa epigrafiada de l'enterrament 13

38. Calc de la llosa epigrafiada de l'enterrament 13

191. Calc llosa epigrafiada de l'enterrament 14.

192. Llosa epigrafiada enterrament 14

193. Situació actual de la llosa de l'enterrament 11

194. Estat actual de la llosa de l'enterrament 10 després de la restauració

195. Llosa epigrafiada actual d'Isabel de Casanoves.

196. Vista actual de l'interior de l'església

Nau central

Sitja 1 (ST-1)

Davant de la capella de Sant Antoni, al costat sud de la nau central, s'hi va localitzar una sitja. És de forma acampanada i correspondria a un dels dipòsits de cereals que hi hauria en el lloc. Està excavada a les margues i té una fondària de 2,60 m. Aquesta sitja ja havia estat localitzada i parcialment excavada l'estiu de 1968, en el moment de posar la primera calefacció a l'església. En aquells moments s'hi trobaren uns plats, però no se'ls donà cap importància, se'n tragueren uns quants que hi havia a l'estrat superior i s'omplí el buit amb runa de les obres.

L'any 1972 s'excavà novament la sitja i es van recuperar uns sis-cents plats, entre fragments i plats sencers; d'aquests, uns trenta es quedaren al Museu Diocesà de Solsona i la resta tornaren a Bellpuig, després de ser restaurats per mossèn Antoni Llorens, en aquells moments director del museu. Juntament amb aquests plats aparegueren algunes petites imatges religioses i un fragment de diari del 1915. La sitja fou novament reomplerta i coberta per l'enllosat de l'església.

Cal tenir en compte que la sitja es troba davant de la porta meridional, actualment cegada i l'únic lloc on no es va construir cap ossari, és a dir, que molt probablement es consideraria un element important del subsòl de l'església on s'abocarien els plats i bols utilitzats en l'extremunció dels malalts, que ja no es considerava correcte que es poguessin tornar a utilitzar en la vida quotidiana pel fet d'haver contingut olis sagrats.

A més d'una important col·lecció de plats (més de nou mil fragments, dels quals se n'ha restaurat un centenar), hi ha restes d'altres figures religioses fetes de ceràmica i també alguns objectes de vidre i de metall. Cal destacar la localització de setze monedes de mitjan segle XVII, actualment en procés de restauració, de les quals, com a primer avançament, podem dir que hi ha 6 ardits de Felip IV, 4 maravedisos també de Felip IV, 1 ardit de Lluís XIV i 1 ardit també de Lluís XIV; pel que fa a la resta, cal procedir a la seva neteja per tal de poder-les catalogar.

L'any 1997, en les obres del voltant del temple, es va localitzar una altra sitja de forma semblant, però, a diferència de la primera, que contenia la ceràmica, aquesta estava plena de runa.

Aquesta troballa s'ha convertit en un dels més importants conjunts de vaixel·la de taula dels segles XVII-XX trobats a Catalunya.

Material trobat

El material trobat en els enterraments ha estat escàs i poc determinant; no així el trobat en l'interior de la sitja, ja que, malgrat haver estat excavada l'any 1972, encara hem pogut recuperar nou mil nou-cents quaranta-sis peces i fragments de plats i bols de ceràmica, dels quals se n'ha pogut reconstruir un centenar i dels quals, en un estudi més acurat i comparant-lo amb els materials trobats l'any 1972, que es troben bàsicament al convent de Sant Bartomeu de Bellpuig (i una petita part al Museu Diocesà de Solsona), es podria fer un estudi més exhaustiu i molt possiblement se'n podrien reconstruir més.

A causa de la gran quantitat de ceràmica de taula trobada, creiem que l'estudi d'aquesta podria donar peu a la realització d'una tesina sobre ceràmica dels segles XVII-XIX a les Terres de Ponent, ja que tots aquests plats i bols representen una bona mostra de la ceràmica catalana d'aquests segles.

En una petita publicació que hi ha sobre el material ceràmic trobat en l'excavació de l'any 1972, l'autor dóna una cronologia que abasta des del segle XVI fins al segle XIX. En el material trobat per nosaltres només hem pogut identificar dues peces de reflex metàl·lic (un bol i un plat amb una creu de Sant Andreu) que podrien ser de finals del segle XVI; caldria estudiar la resta del material per poder donar una cronologia més amplia.

El material objecte d'aquesta memòria és bàsicament ceràmica de taula, especialment plats, cosa normal, si considerem que eren utilitzats per posar-hi els olis de l'extremunció dels malalts, i també per aquest motiu tenim una bona mostra tant de plats considerats *de luxe* com de més senzills, motivada la diferència, sens dubte, pel diferent nivell econòmic de les famílies.

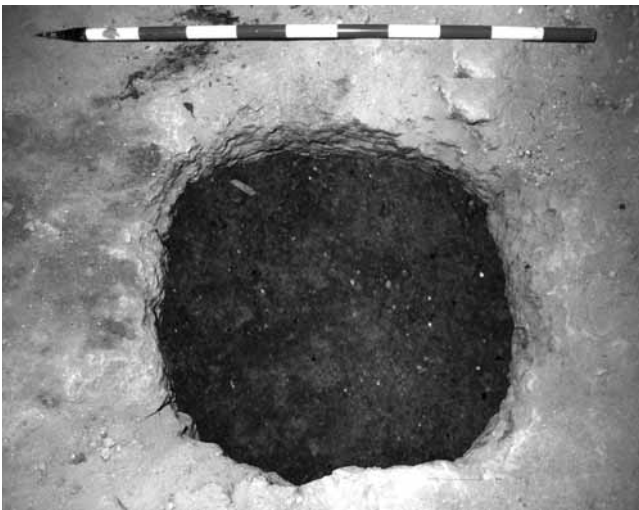
La ceràmica *de luxe* està representada pels plats i bols amb decoració en blau, policroma i de reflex metàl·lic; la més *senzilla*, per peces vidrades sense decoració o bé amb una decoració molt simple, tant de pisa blanca com vidrades marró o de manganès sota coberta marró; en una quantitat molt inferior trobem peces vidrades amb verd, amb groc i algunes impreses en negre, roig, blau, verd i marró, que recorden els tallers de la Cartoixa de Sevilla.

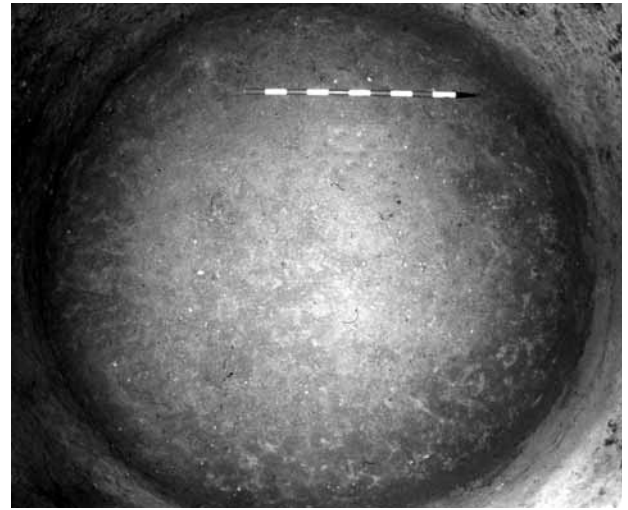
39. Vista general dels enterraments de la nau central de l'església

40. Façana sud de l'església amb la porta tapiada darrera de la qual hi ha la sitja 1.

41. Boca exterior de la sitja 1

42. Interior de la sitja un cop excavada

43. Planta dels enterraments i de la sitja

Els plats amb decoració en blau sota coberta d'estany estan fets amb argiles de color groguenc, algunes més rogenques, de textura homogènia i ben depurades; aquests plats són, en general, de vora exvasada i llavi arrodonit; quant al fons, en trobem de dos tipus: un amb base aplanada i enfonsada en el centre i un altre tipus amb una petita fosa umbilicada al mig de la base.

Les decoracions es divideixen en centre i orla, exceptuant els tipus de ceràmiques sense sanefa en les quals el dibuix ocupa quasi tota la superfície del plat.

Al centre, que generalment està emmarcat per un, dos o més cercles, que sempre són d'un color blau més clar que el del dibuix, s'hi representen motius geomètrics o florals; la figura d'ocells també es força abundant, especialment en les que tenen sanefes de cercles concèntrics, i en menys quantitat escuts heràldics.

El més important d'aquesta troballa ceràmica són les decoracions de les orles, especialment en les ceràmiques de decoració en blau, blau i verd i policroma, les quals també estan emmarcades per un o més cercles i solen ser d'uns 2 o 3 cm. d'amplada. En total, hem trobat trenta-tres decoracions diferents, moltes d'elles dels tallers de Barcelona i d'altres que recorden molt i que es creia que eren produccions de Muel (Aragó), però, arran de les excavacions efectuades al pati del Miqueló, al carrer de Sant Anastasi i a l'antic portal de Magdalena de Lleida, on s'hi varen localitzar uns forns de ceràmica i uns abocadors del segle XVII, es creu que algunes realment podrien ser produccions lleidatanes i que en aquest tallers locals es reproduirien formes i decoracions de Muel.

Aquest conjunt de Bellpuig aporta un gran ventall de decoracions, principalment dels tallers de Barcelona, les quals, com hem dit anteriorment, es troben al costat de les produccions típicament lleidatanes i de Muel, tant en vidrades en blau com en policromes.

El tipus de decoració més abundant és la de la ditada, seguida de les circumferències concèntriques, la palma doble, la sense sanefa diferenciada i la d'arc doble; aquestes tres darreres decoracions amb la seva interpretació lleidatana, iguals a les trobades en l'excavació de l'antic portal de Magdalena de Lleida, sovintegen també amb altres decoracions lleidatanes, com la dels esglaons, la del rombe creuat, la dels ulls i la de salsitxes, entre d'altres.

Generalment, la vaixela en blau feta a Lleida és d'un blau cobalt més aigualit que la resta de les produccions catalanes, i la decoració destaca per la seva senzillesa i per tenir unes orles més estretes que les de Barcelona, el mateix que la vaixela de Muel.

Després de les excavacions realitzades a Lleida, s'ha pogut comprovar que la ciutat va ser un important centre productor de ceràmica, possiblement el tercer en importància a Catalunya, segons Telese, després de Barcelona i Reus, principalment en les produccions policromes, en les quals destaquen els verds, els grocs brillants i la senzillesa del traç, i les produccions en blau, amb unes característiques molt personals, en les quals es nota la influència dels *alfares* aragonesos de Muel a causa de la seva proximitat geogràfica. Això comporta sovint problemes diferencials i l'aparició conjunta de materials dels dos centres en el mateix dipòsit.

La ceràmica lleidatana, fins ara, ha estat mal coneguda. Ara ja tenim un bon repertori amb diferències amb la de la resta de Catalunya, però, una vegada s'elabori un estudi sistemàtic del fons de Bellpuig i del fons de Magdalena, podrem corroborar la importància dels *alfares* de Lleida.

A banda, vam trobar-hi també fragments de petites escultures de ceràmica que representen la figura del Sant Crist, algunes medalles i penjolls de bronze amb fragments de cadenetes i dos unguentaris de vidre.

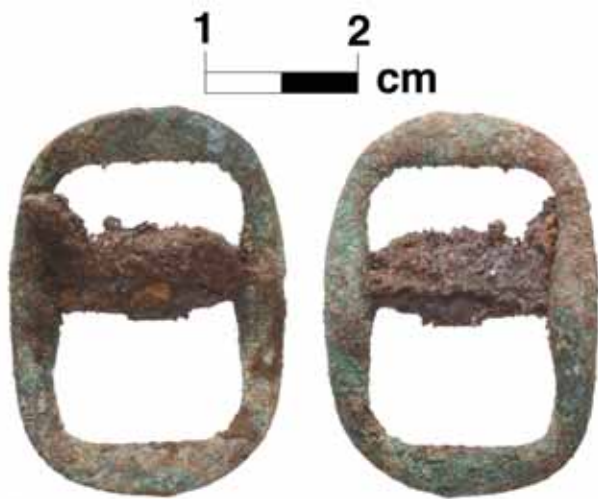
En el rebliment dels enterraments aparegueren també algunes medalles i sivelles de bronze, claus i argolles de ferro, petits Sants Crists de bronze, denes de rosari, botons de fusta i restes de soles de sabata de cuir.

Objectes metàl·lics

- Sivelles trobades a l'enterrament 8 (segles XVII-XIX). Fotografies 44-45-46-47-48 i 49.
- Medalles trobades a l'enterrament 9 (segles XVII-XIX). Fotografies 50-51-52-53-54 i 55.
- Medalles trobades a la sitja 1. Fotografies 56-57 i 58.
- Collaret trobat a l'enterrament 8. Fotografia 59.
- Collaret trobat a la sitja 1. Fotografia 60.

Vidre

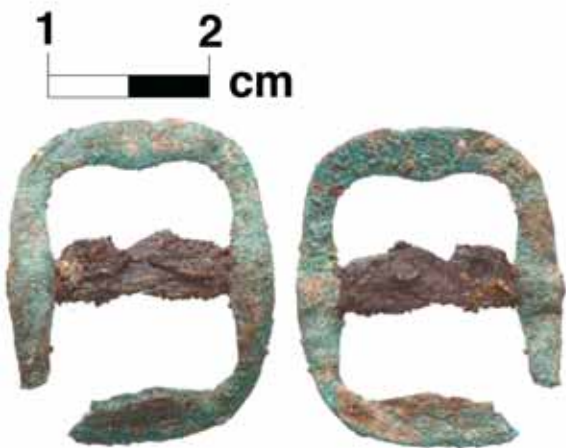
- Medalló de vidre trobat a la sitja 1. Fotografia 61.

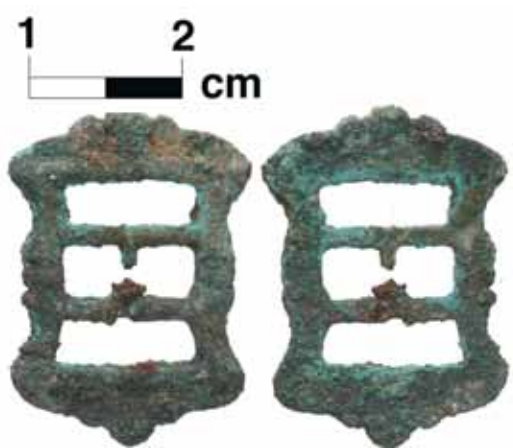
BE-20067-5

BE-20067-6

BE-20067-7

BE-20067-8

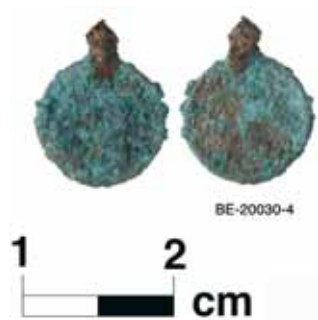

BE-20067-9

BE-20067-10

44- 45 -46-47- 48 i 49. Sivelles trobades en l'enterrament 8

50-51-52-53 -54 i 55. Medalles trobades en l'enterrament 9

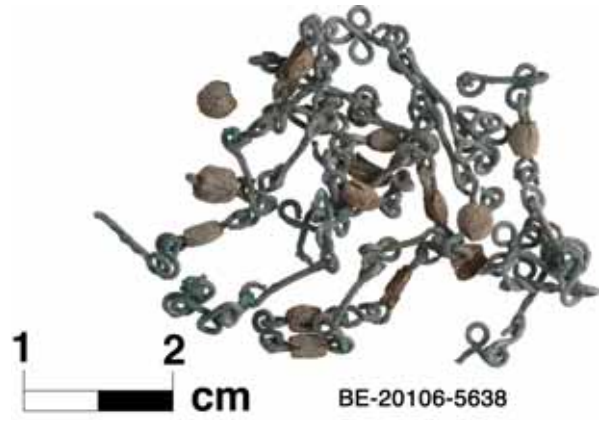

56-57-58. Medalles trobades a l'interior de la sitja

BE-20067-1

59. Restes de collaret trobat en l'enterrament 8

BE-20106-5638

60. Restes de collaret trobat a l'interior de la sitja

BE-20106-5640

61. Medalló de vidre trobat a l'interior de la sitja

BE-20016-1

62 i 63. Ampolletes trobades en l'enterrament 2

BE-20016-2

- Ampolletes trobades a l'enterrament 2. Fotografies 62 i 63.

Escultura de terracota (segles XVIII-XIX)

- Escultures de Crist en terracota. Fotografies 176 i 177.

Tipologia ceràmica de l'església de Sant Nicolau

El material ceràmic és el conjunt més nombros de tot el trobat a la sitja de l'església parroquial de Bellpuig. L'estudi detallat de totes aquestes peces implicaria una dedicació superior en temps i una major disponibilitat d'espai de les quals ara no disposem, però hem cregut útil presentar els materials ceràmics en un format gairebé de catàleg i seguint la classificació de Telese per tal de presentar-los públicament i animar a la realització d'estudis monogràfics.

Ceràmica vidrada blanca amb decoració en blau

- Vidrada blanca amb decoració en blau de l'arc doble alternat. Segle XVII (1600-1635). Fotografia 80.

- Vidrada blanca amb decoració en blau de l'arc simple i medusa. Segle XVII (1600-1635). Fotografia 81 i 82.

- Vidrada blanca amb decoració en blau de palma doble tancada. Segle XVII (1600-1650). Fotografia 83 i 84.

- Vidrada blanca amb decoració en blau de la ditada. Segle XVII (1620-1670). Fotografies 85-86-87-88 i 89.

- Vidrada blanca amb decoració en blau sense sanefa diferenciada. Segle XVII (1635-1670). Fotografies 90-91-92 i 93.

- Vidrada blanca amb decoració en blau del ram florejat. Segle XVII (1600-1635). Fotografia 94.

- Vidrada blanca amb decoració en blau dels esglaons. Segle XVII (1600-1635). Fotografia 95.

- Vidrada blanca amb decoració en blau de la salsitxa doble llarga. Segle XVII (1600-1670). Fotografia 96.

- Vidrada blanca amb decoració en blau de l'ull creuat. Segle XVII (1600-1635). Fotografia 97.

- Vidrada blanca amb decoració en blau de

l'ull creuat i llavors. Segle XVII (1600-1635). Fotografia 98.

- Vidrada blanca amb decoració en blau de l'ull creuat i línies paral·leles. Segle XVII (1600-1635). Fotografia 99.

- Vidrada blanca amb decoració en blau de l'ull creuat i falgueres. Segle XVII (primera meitat). Fotografies 100 i 101.

- Vidrada blanca amb decoració en blau de la figuera i branquilló. Segle XVII (1630-1670). Fotografia 102.

- Vidrada blanca amb decoració en blau de cercles concèntrics. Segle XVII (1635-1670). Fotografies 103 i 104

- Vidrada blanca amb decoració en blau de volutes i falgueres. Segle XVII (1600-1650). Fotografia 105.

- Vidrada blanca amb decoració en blau de volutes contraposades i roda de carreta. Segle XVII (1600-1650). Fotografia 106.

- Vidrada blanca amb decoració en blau de la garlanda i serpentina. Segle XVII (1600-1650). Fotografia 107.

- Vidrada blanca amb decoració en blau de la garlanda i medusa. Segle XVII (1600-1650). Fotografia 108.

- Vidrada blanca amb decoració en blau de l'arc simple i espiral. Segle XVII (1600-1650). Fotografia 109.

- Vidrada blanca amb decoració en blau de l'arc doble alternats. Segle XVII (1600-1635). Fotografia 110.

- Vidrada blanca amb decoració en blau de l'arc triple obert cap endins. Segle XVII (1600-1635). Fotografia 111.

- Vidrada blanca amb decoració en blau de la cirereta i de l'arracada. Segle XVII-inicis del XIX. Fotografies 112 i 113.

Ceràmica vidrada groga i decoració en blau

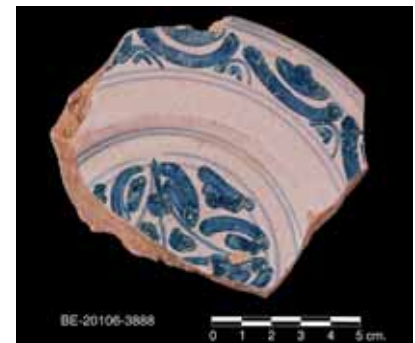
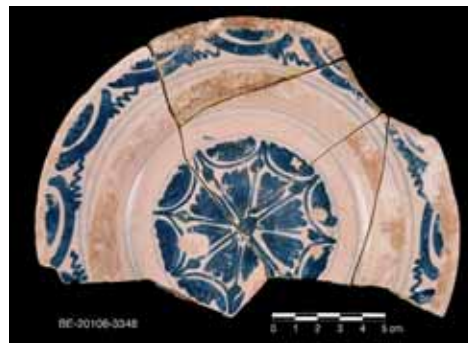
- De cercles concèntrics. Segles XVI-XVII. Fotografia 114.

Ceràmica vidrada blanca amb decoració policroma

- Vidrada blanca i decoració policroma de la palma doble tancada. Segle XVII (1600-1670). Fotografies 115-116 i 117.

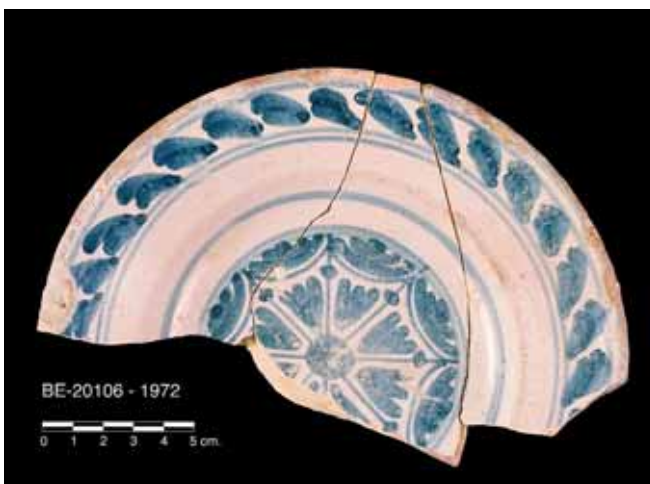

176 i 177. Escultures de Crist en terracota. Segle XVIII-XIX

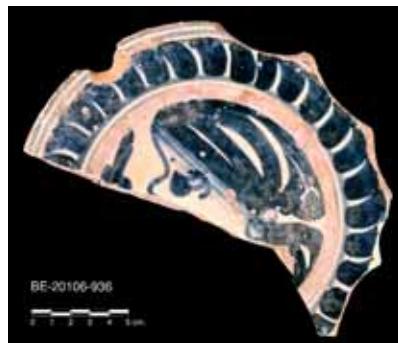

80. Vidriada blanca amb decoració en blau de l'arc doble alternat. Segle XVII (1600-1635)

81 i 82. Vidriada blanca amb decoració en blau de l'arc simple i medusa. Segle XVII (1600-1635)

83 i 84. Vidriada blanca amb decoració en blau de palma doble tancada. Segle XVII (1600-1650)

85-86-87-88 i 89. Vidriada blanca amb decoració en blau de la ditada. Segle XVII (1620-1670).

90-91-92 i 93. Vidriada blanca amb decoració en blau sense sanefa diferenciada. Segle XVII (1635-1670).

94. Vidriada blanca amb decoració en blau del ram florejat.
Segle XVII
(1600-1635).

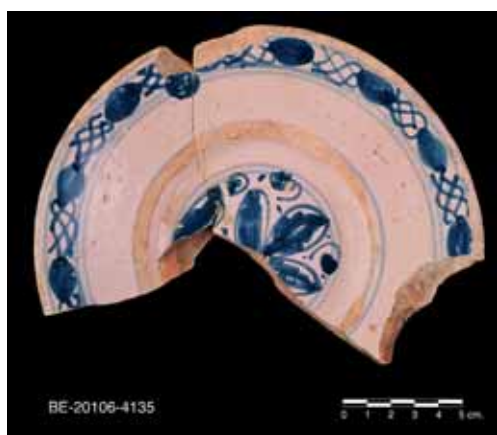
95. Vidriada blanca amb decoració en blau dels esglaons.
Segle XVII
(1600-1635).

96. Vidriada blanca amb decoració en blau de la saltsixa doble llarga.
Segle XVII (1600-1670).

97. Vidriada blanca amb decoració en blau de l'ull creuat.
Segle XVII
(1600-1635).

98. Vidriada blanca amb decoració en blau de l'ull creuat i llavors.
Segle XVII (1600-1635).

99. Vidriada blanca amb decoració en blau de l'ull creuat i línies paral·leles.
Segle XVII (1600-1635).

100 i 101. Vidriada blanca amb decoració en blau de l'ull creuat i falgueres.
Segle XVII
(1a meitat).

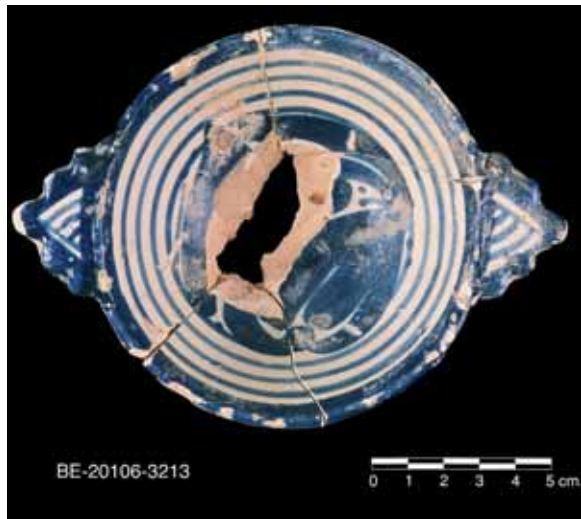

102. Vidriada blanca amb decoració en blau de la figuera i branquilló. Segle XVII (1630-1670).

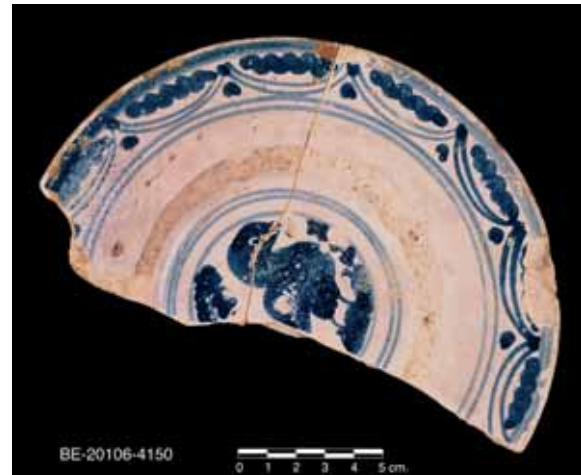
105. Vidriada blanca amb decoració en blau de volutes i falgueres. Segle XVII (1600-1650).

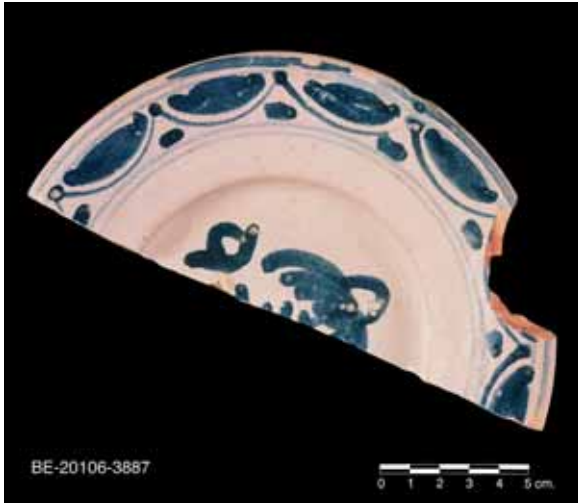
103 i 104. Vidriada blanca amb decoració en blau de cercles concèntrics. Segle XVII (1635-1670).

106. Vidriada blanca amb decoració en blau de volutes contraposades i roda de carreta. Segle XVII (1600-1650).

107. Vidriada blanca amb decoració en blau de la garlanda i serpentina. Segle XVII (1600-1650).

108. Vidriada blanca amb decoració en blau de la garlanda i medusa. Segle XVII (1600-1650).

109. Vidriada blanca amb decoració en blau de l'arc simple i espiral. Segle XVII (1600-1650).

110. Vidriada blanca amb decoració en blau de l'arc doble alternats. Segle XVII (1600-1635).

111. Vidriada blanca amb decoració en blau de l'arc triple obert cap endins. Segle XVII (1600-1635).

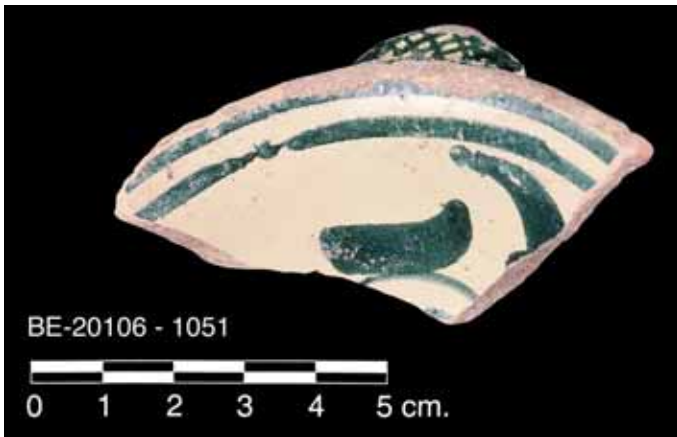
112 i 113. Vidriada blanca amb decoració en blau de la cirereta i de l'arracada. Segle XVIII inicis segle XIX.

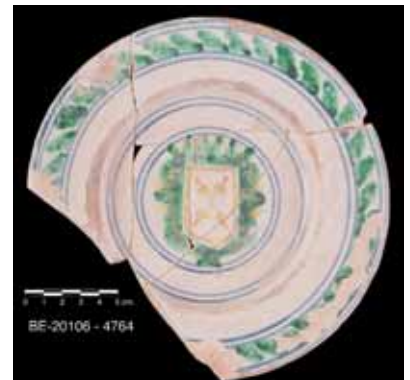
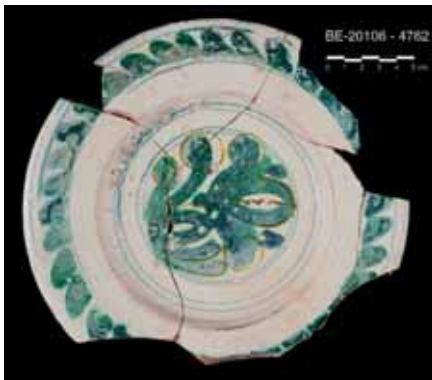
BE-20106-3594

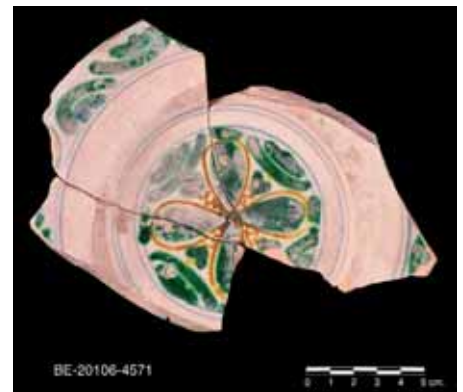
BE-20106-3405

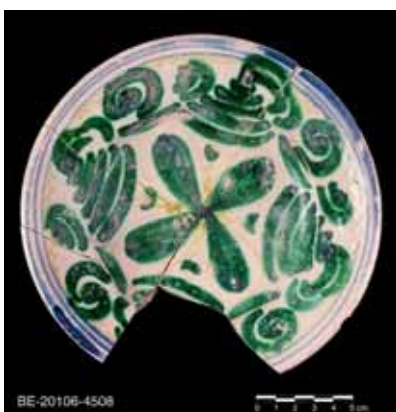
114. Vidriada groga i decoració en blau de cercles concèntrics. Segles XVI- XVII.

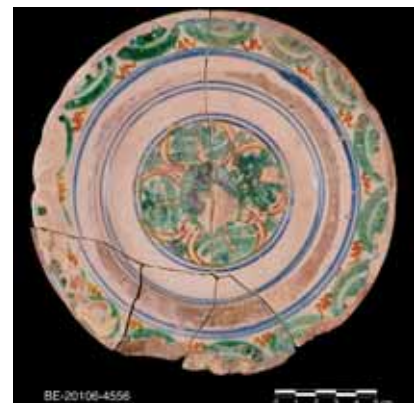
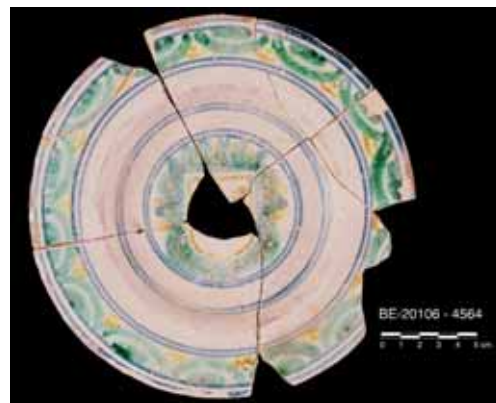
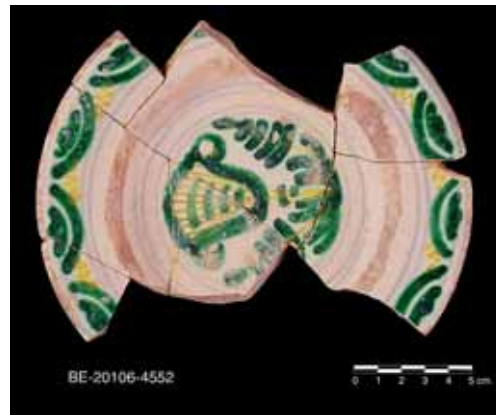
115-116 i 117. Vidriada blanca i decoració policroma de la palma doble tancada. Segle XVII (1600-1670).

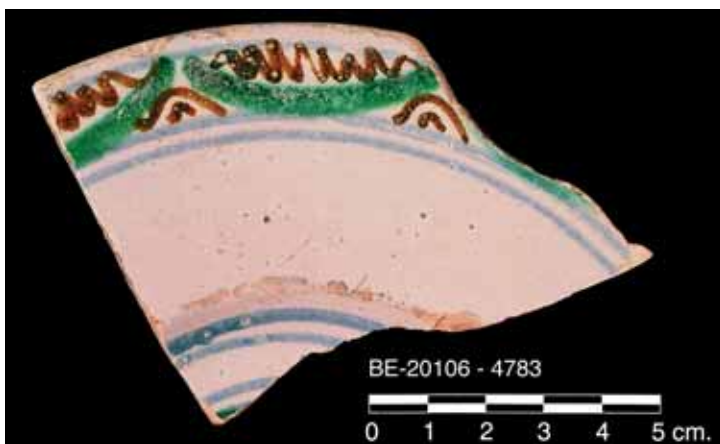
118-119 i 120. Vidriada blanca i decoració policroma d'arcs dobles alternants. Segle XVII (1600-1635).

121-122 i 123. Vidriada blanca i decoració policroma sense sanefa diferenciada. Segle XVII (1635-1665).

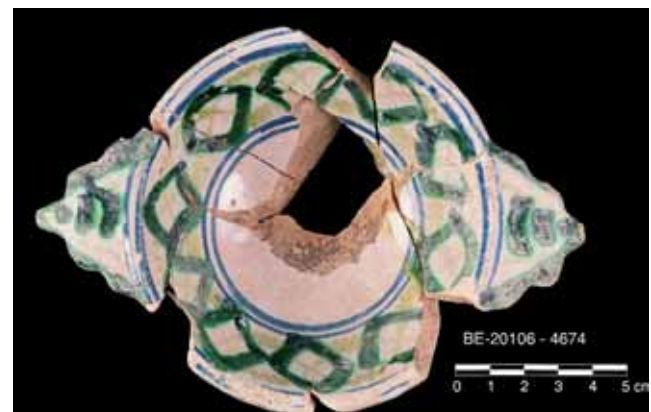
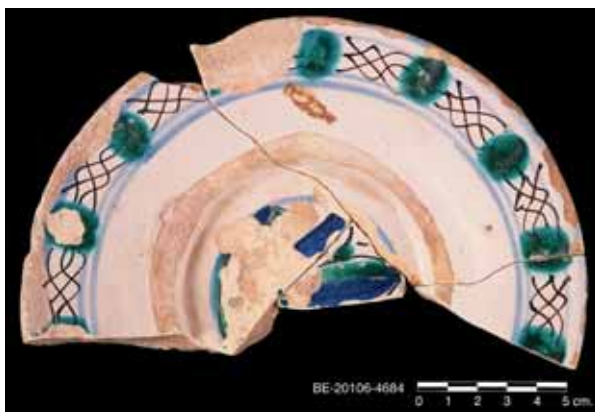

124-125-126-127. Vidriada blanca i decoració policroma d'arc simple i medusa. Segle XVII (1600-1635).

128. Vidriada blanca i decoració policroma d'arc simple i espiral. Segle XVII.

129. Vidriada blanca i decoració policroma d'arc triple cap endins. Segle XVII (1600-1635).

130. Vidriada blanca i decoració policroma de la cadena i punt. Segle XVII (1600-1635).

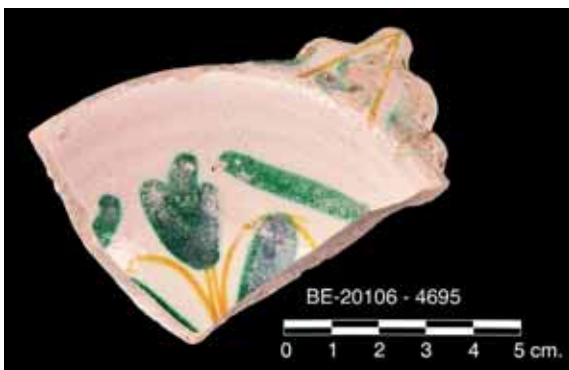
131. Vidriada blanca i decoració policroma de l'ull creuat. Segle XVII (1600-1635).

132. Vidriada blanca i decoració policroma de l'ull creuat i falguera. Segle XVII.

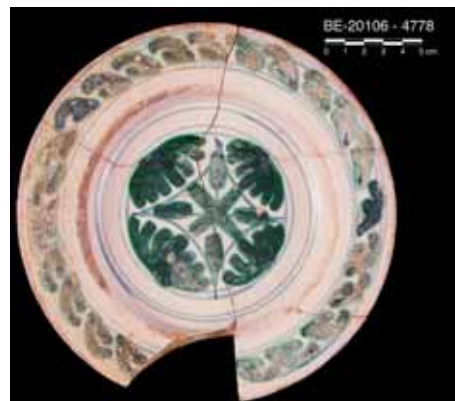
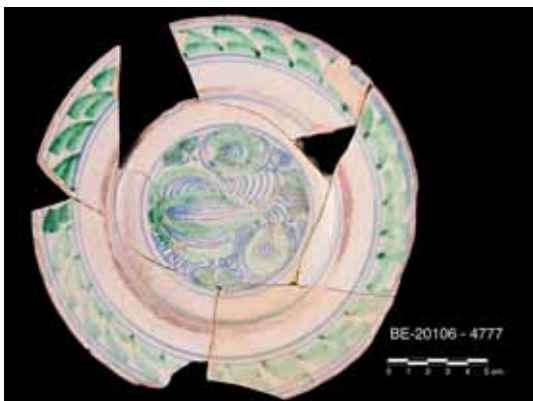
133. Vidriada blanca i decoració policroma de rams florejats. Segle XVII-XVIII.

134. Vidriada blanca i decoració en verd i groc. Segle XVII-XVIII.

135. Vidriada blanca i decoració en verd. Segle XVIII-XIX.

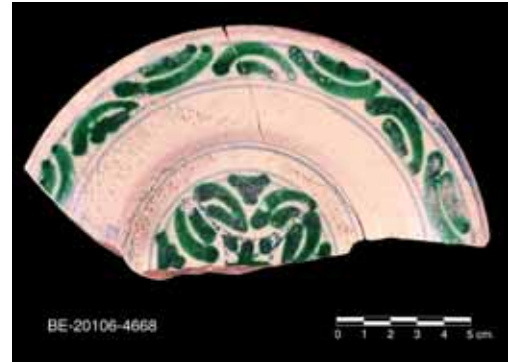
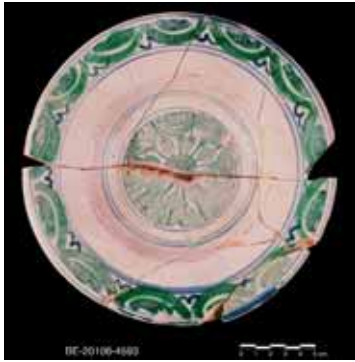
136 i 137. Vidriada blanca amb decoració en verd i blau de la palma doble oberta. Segle XVII-XVIII.

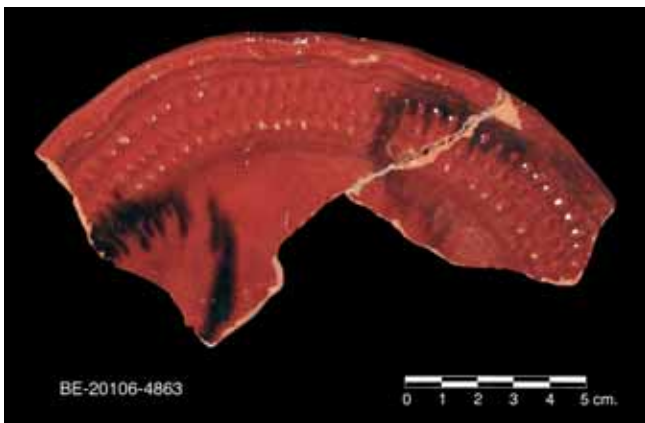
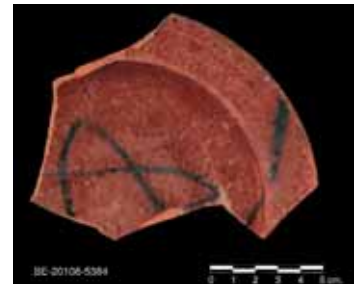
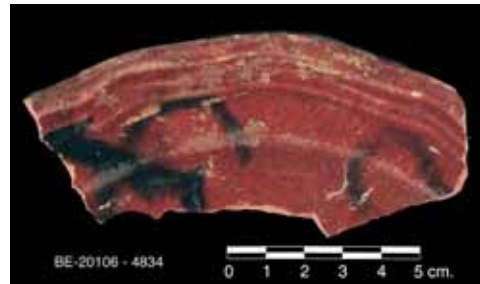
138. Vidriada blanca amb decoració en verd i blau de la cadena i punts. Segle XVII-XVIII.

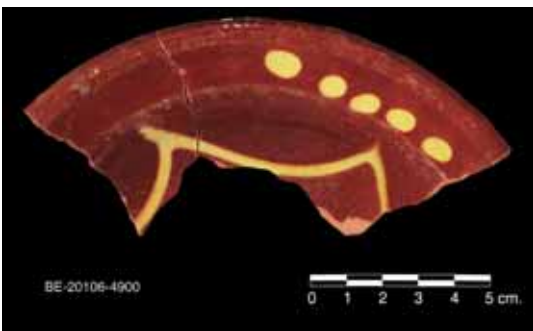
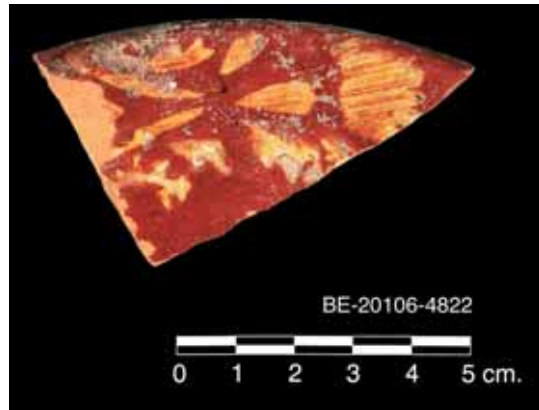
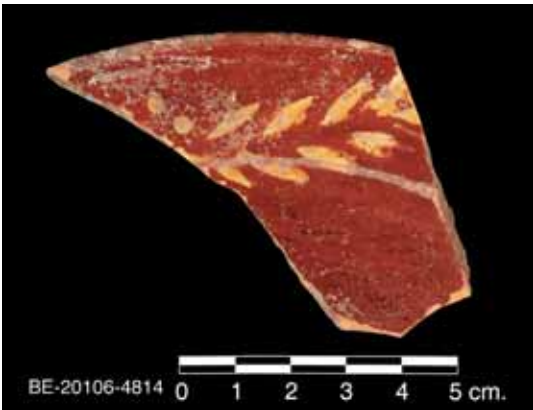
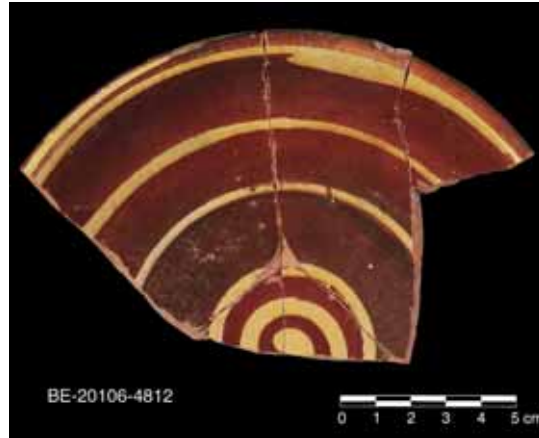
139. Vidriada blanca amb decoració en verd i blau de la essa. Segle XVII-XVIII.

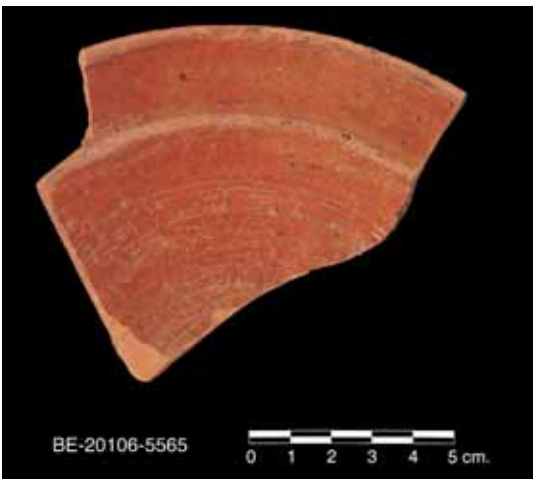
- 140. Vidriada blanca amb decoració en verd i blau d'arc simple i medusa. Segle XVII-XVIII.
- 141. Vidriada blanca amb decoració en verd i blau d'arc doble i punt. Segle XVII-XVIII.
- 142. Vidriada blanca amb decoració en verd i blau d'arcs dobles alternats. Segle XVII-XVIII.
- 143. Vidriada blanca amb decoració en verd i blau d'arcs dobles verticals. Segle XVII-XVIII.
- 144. Vidriada blanca amb decoració en verd i blau de l'espiga tancada.

- 145-146-147-148-149. Vidriada marró sota coberta de manganès. Segles XVIII-XIX.

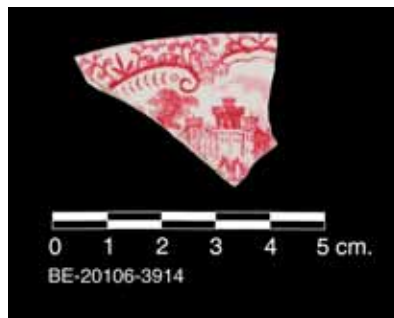
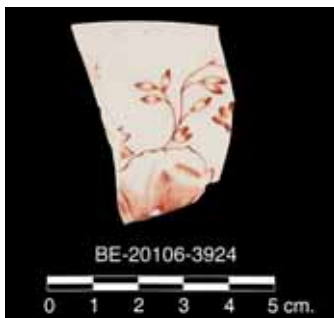
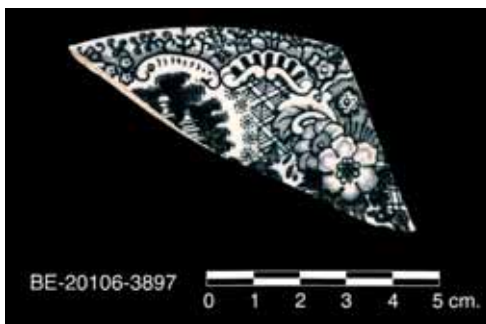
150-151-152-153-154-155. Vidriada marró amb decoració en grog. Segles XVIII-XIX.

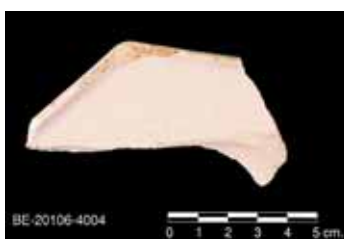
156. Vidriada marró. Segles XVIII-XIX.

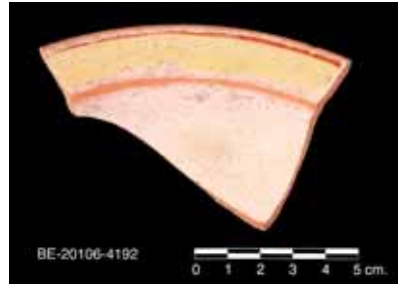
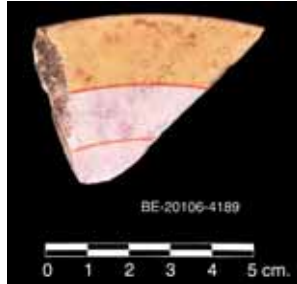
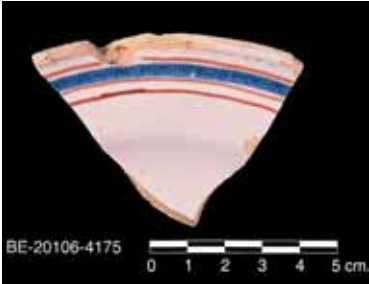
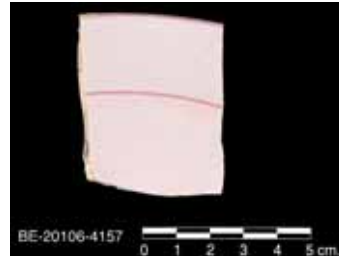
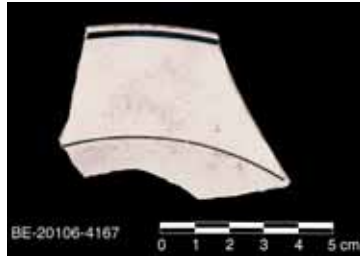
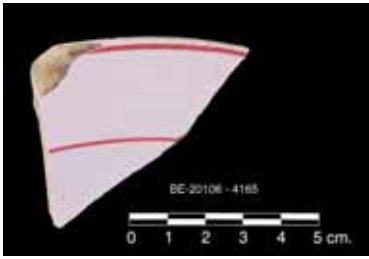
157 i 158. Reflexos metàl·lics. Segle XVI.

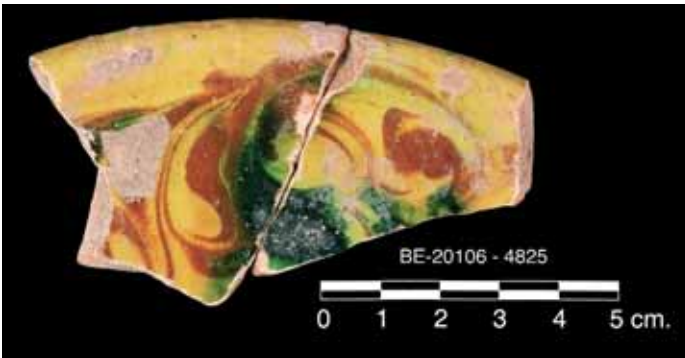
159-160-161-162-163. Pisa blanca impresa. Segle XIX.

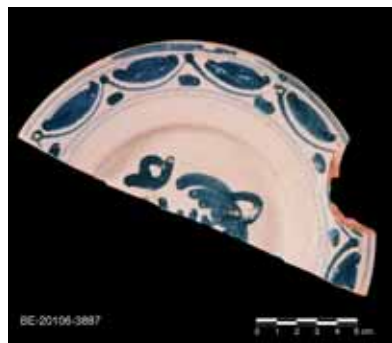
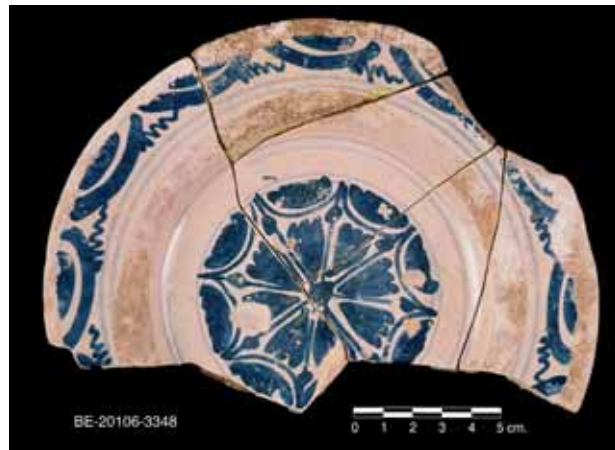
164-165-166-167 i 168. Pisa blanca. Segle XIX.

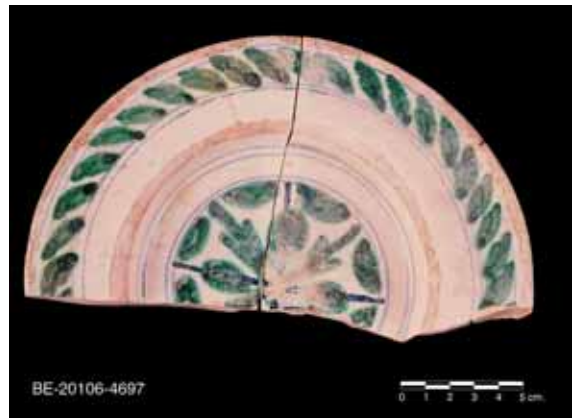
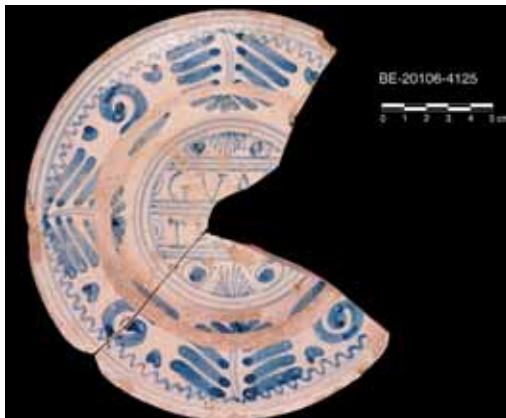
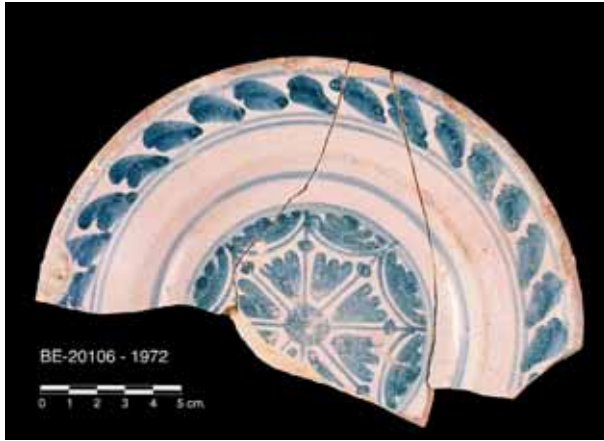
169-170-171-172-173 i 174. Pisa blanca decorada. Segle XIX.

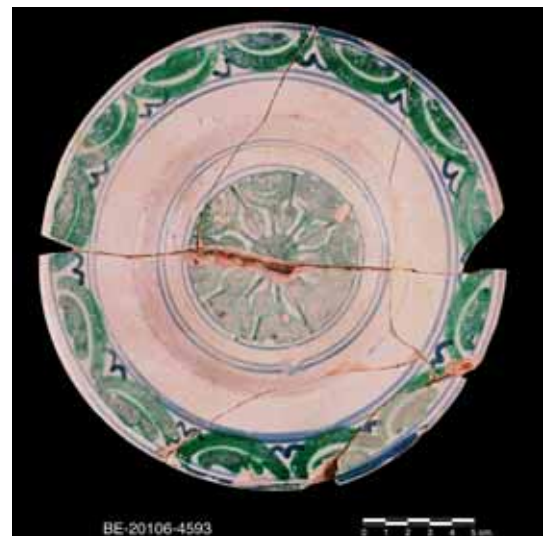
175. Vidriada groga amb decoració en verd i marró. Segle XIX.

178-179-180 i 181 i 185. Segle XVII (1600-1635).

182-183-184 i 186. Segle XVII (1600-1650).

187. Segle XVII (1635-1665)

188. Segle XVII-XVIII

- Vidrada blanca i decoració policroma d'arcs dobles alternants. Segle xvii (1600-1635). Fotografies 118-119 i 120.

- Vidrada blanca i decoració policroma sense sanefa diferenciada. Segle xvii (1635-1665). Fotografies 121-122 i 123.

- Vidrada blanca i decoració policroma d'arc simple i medusa. Segle xvii (1600-1635). Fotografies 124-125-126-127.

- Vidrada blanca i decoració policroma d'arc simple i espiral. Segle xvii. Fotografia 128.

- Vidrada blanca i decoració policroma d'arc triple cap endins. Segle xvii (1600-1635). Fotografia 129.

- Vidrada blanca i decoració policroma de la cadena i punt. Segle xvii (1600-1635). Fotografia 130.

- Vidrada blanca i decoració policroma de l'ull creuat. Segle xvii (1600-1635). Fotografia 131.

- Vidrada blanca i decoració policroma de l'ull creuat i falguera. Segle xvii. Fotografia 132.

- Vidrada blanca i decoració policroma de rams florejats. Segles xvii-xviii. Fotografia 133.

- Vidrada blanca i decoració en verd i groc. Segles xvii-xviii. Fotografia 134.

Ceràmica vidrada blanca amb decoració policroma (segles xviii-xix)

- Fotografia 135.

Ceràmica vidrada blanca amb decoració en verd i blau

- De la palma doble oberta. Segles xvii-xviii. Fotografia 136.

- De la palma doble oberta. Segles xvii-xviii. Fotografia 137.

- Cadena i punts. Segles xvii-xviii. Fotografia 138.

- De l'essa. Segles xvii-xviii. Fotografia 139.

- Arc simple i medusa. Segles xvii-xviii. Fotografia 140.

- Arc doble i punt. Segles xvii-xviii. Fotografia 141.

- Arcs dobles alternats. Segles xvii-xviii. Fotografia 142.

- Arcs dobles verticals. Segles xvii-xviii. Fotografia 143.

- De l'espiga tancada. Fotografia 144.

Ceràmica vidrada marró sota coberta de manganès (segles xviii-xix)

- Fotografies 145-146-147-148 i 149.

Ceràmica vidrada marró amb decoració en groc (segles xviii-xix)

- Fotografies 150-151-152-153-154 i 155.

Ceràmica vidrada marró (segles xviii-xix)

- Fotografia 156.

Ceràmica vidrada de reflexos metàl·lics (segle xvi)

- Fotografies 157 i 158.

Pisa blanca impresa (segle xix)

- Fotografies 159-160-161-162 i 163.

Pisa blanca (segle xix)

- Fotografies 164-165-166-167 i 168.

Pisa blanca decorada (segle xix)

- Fotografies 169-170-171-172-173 i 174.

Vidriada groga amb decoració en verd i marró (segle xix)

- Fotografia 175.

Algunes possibles produccions lleidatanes

- Segle xvii (1600-1635). Fotografies 178-179-180-181 i 185.

- Segle xvii (1600-1650). Fotografies 182-183-184 i 186.

- Segle xvii (1635-1665). Fotografia 187.

- Segles xvii-xviii. Fotografia 188.

Numismàtica

El primer estudi numismàtic de les monedes trobades a la sitja de l'església de Sant Nicolau va ser realitzat per Maria Soler Balagueró, cap del Gabinet Numismàtic de l'Institut d'Estudis Ilerdencs. Tot seguit el presentem.

<i>Pes</i>	<i>Mòdul</i>	<i>Nominal</i>	<i>Seca</i>	<i>Emissor</i>	<i>Cronologia</i>	<i>Número</i>
1,35	18	Ardit	Barcelona	Felip IV	[1640]	6780
1,56	18	Ardit	Barcelona	Felip IV	16[3]4 o 16[5]4	6781
1,32	18	Ardit	Barcelona	Felip IV	16[3]4 o 16[5]4	6782
1,22	18	Ardit	Barcelona	Felip IV	1624 a 1655	6783
1,16	18	Ardit	Barcelona	Felip IV	1624 a 1655	6784
0,59	17	Ardit	Barcelona	Felip IV	1654	6785
1,12	17	4 maravedisos	Burgos	Felip IV	1661 a 1654	6786
0,84	14	Diner	Barcelona	Lluís XIV	1643	6787
1,47	18	Ardit	Barcelona	Lluís XIV	1644	6788
0,16	14	Incusa de llautó ¹			(incerta)	6789
3,08	18					6790
1,23	18					6791
1,92	21					6792
1,19	17					6793
0,60	15					6794
0,29	(2 fragments)					6795

- Fotografies 64-65-66-67-68-69-70-71-72-73-74-75-76-77-78 i 79.

Estadística de la ceràmica de l'església de Sant Nicolau

- Figures 189 i 190.

Conclusions

L'excavació de l'interior del temple de Sant Nicolau de Bellpuig ha permès documentar els enterraments realitzats al subsòl, així com la fonamentació de l'edifici.

La cimentació de l'església és de pedra irregular lligada amb ciment, recolzant-se directament sobre el nivell basal de margues, que no arriba a afonar. No obstant això, es pot deduir de l'única cala efectuada al penúltim pilar de la banda esquerra.

El conjunt dels enterraments sorprèn per la seva uniformitat i pel seu caràcter bàsicament grupal. La disposició davant de les capelles permet deduir que es relacionarien amb famílies que tindrien el corresponent

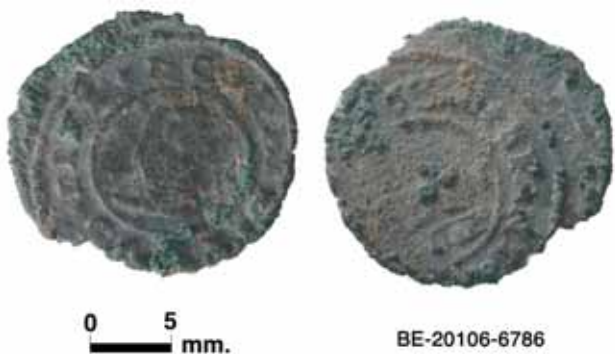
beneficiat a l'altar immediat; en aquest sentit, però, crida l'atenció el fet que no siguin directament dins de la capella i aprofitin l'espai més proper de la nau central. L'únic que hi ha al presbiteri podria correspondre a algun rector de la parròquia o persona desatada. Igualment no sabem res d'aquell localitzat davant de l'arcada del cor. Cal destacar també la inexistència de cap al davant de la capella del Sant Crist i que en aquesta n'hi ha tres, amb l'individual de la promotora de la devoció al Sant Crist de Bornio, Isabel de Casanova, en una situació destacada a la planta del petit temple, que és, de fet, la capella.

És igualment interessant indicar que l'altre espai del temple sense enterraments correspon al situat davant de la porta meridional i que, per tant, era un indret de pas públic i no privat, com esdevindrien els altres. La situació de la sitja en aquest indret seria una casualitat aprofitada per dipositar el plat del darrer sagrament, així com per abocar altres objectes de caire religiós, com els fragments d'imatges i creus, que així es llençaven en un lloc sagrat. Més difícil d'explicar és la

¹ Els ploms incusos o *pellofes* eren moneda eclesiàstica local. Encara que no s'han identificat pellofes de Bellpuig, és probable que se n'haguessin encunyat, perquè al *Llibre de descàrrec del bossar*, s. d., de l'Arxiu Parroquial de Bellpuig, consta que l'any 1698 es va fer un dipòsit de ploms de diversos preveres (Llobet, 1977, p. 225, nota 2). Crusafont (1990, p. 116) considera la notícia publicada per Llobet un testimoni documental suficient que permet afirmar que es van encunyar pellofes a Bellpuig.

64-65-66-67-68 i 69. Ardits de Barcelona de Felip V. Trobats a l'interior de la sitja 1

70. 4 maravedissos de Burgos de Felip V. Trobats a l'interior de la sitja 1

71. Diner de Barcelona de Lluís XIV. Trobat a l'interior de la sitja 1

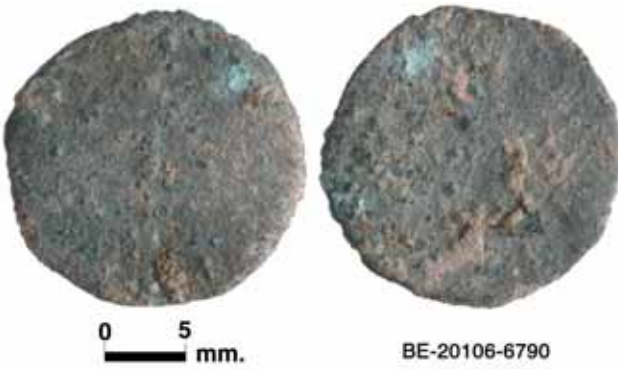
BE-20106-6788

72. Ardit de Barcelona de Lluís XIV. Trobat a l'interior de la sitja 1

BE-20106-6789

73. Incusa de llautó. Trobat a l'interior de la sitja 1

BE-20106-6790

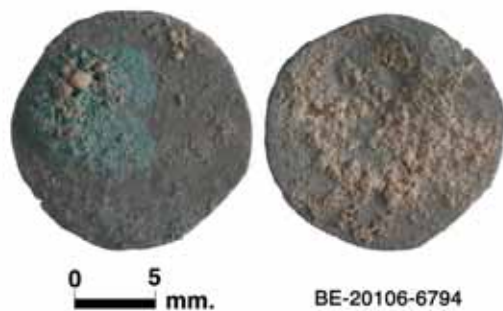
BE-20106-6791

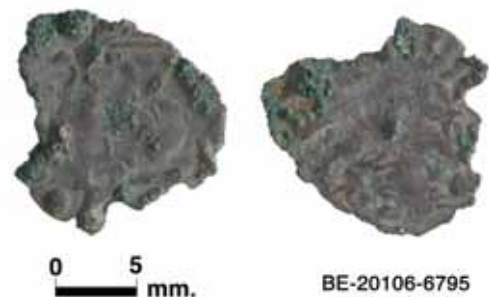
BE-20106-6792

BE-20106-6793

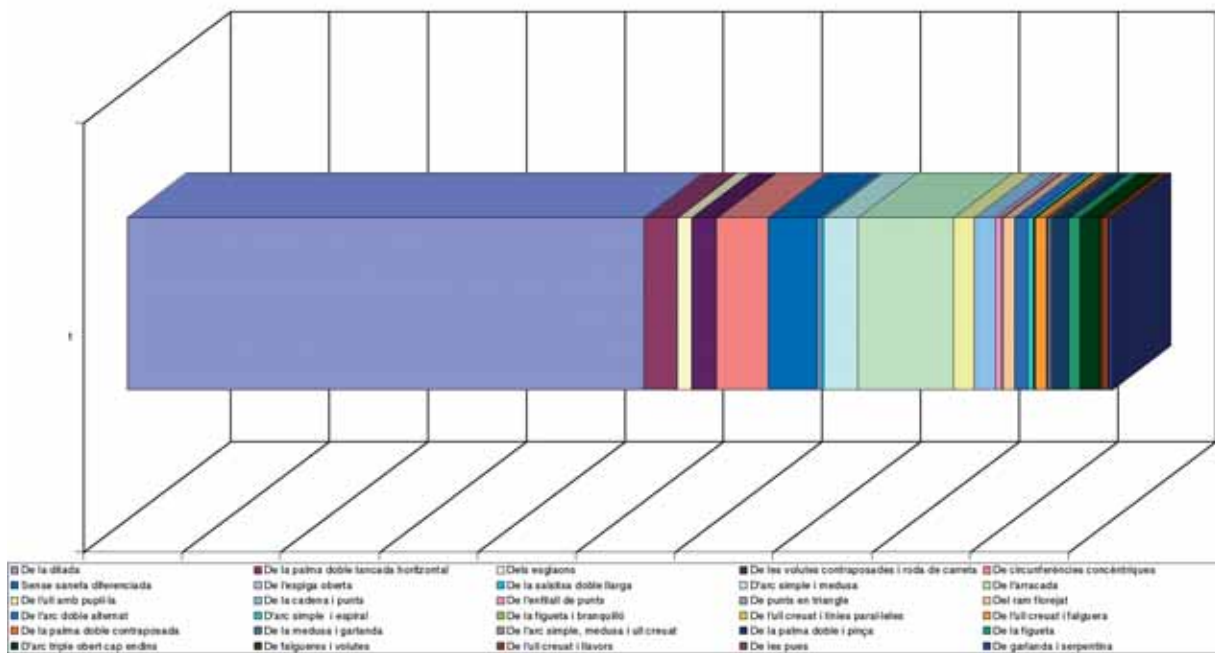

BE-20106-6794

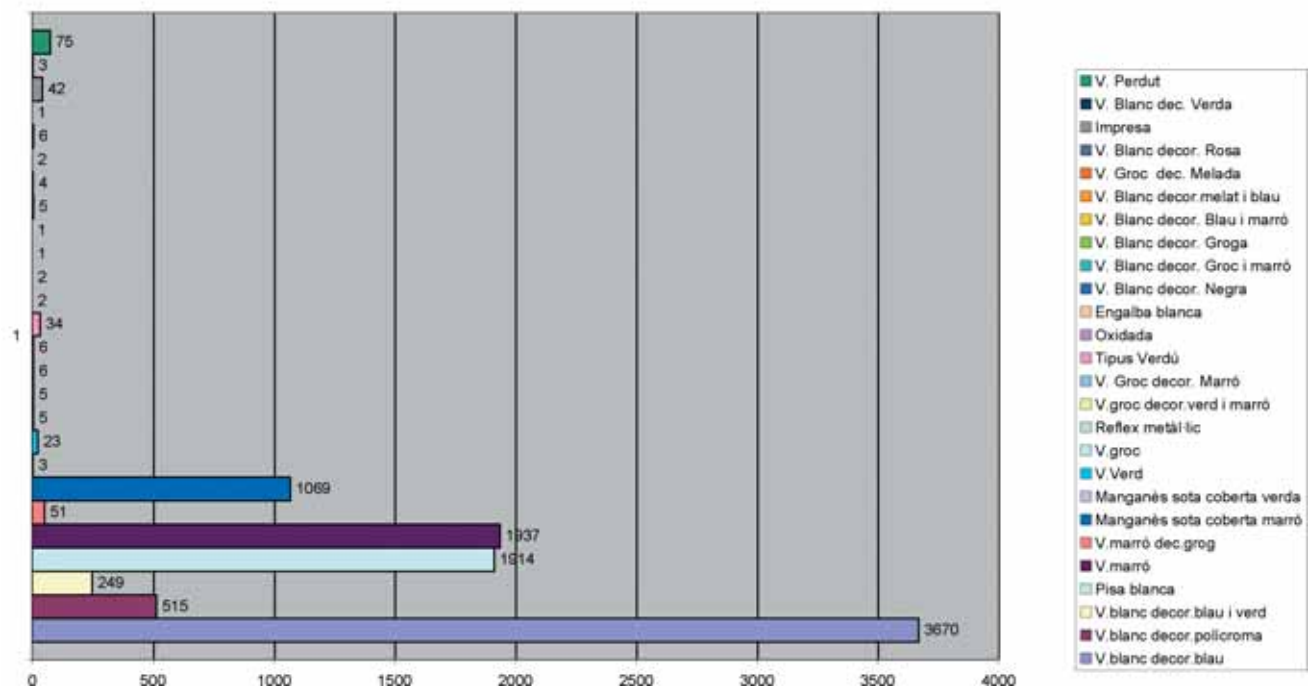

BE-20106-6795

74-75-76-77-78 i 79. Catalogació pendent de la seva restauració. Trobades a l'interior de la sitja 1

189. Tipus de decoracions de la ceràmica de Bellpuig

190. Percentatge de la ceràmica trobada a la sitja de l'església de Sant Nicolau de Bellpuig

presència de les monedes, les quals podrien ser també fruit d'algun costum desconegut. Malauradament, les intervencions realitzades anteriorment a la sitja han impedit la documentació de l'estratigrafia original, ja que tot el sediment es trobava actualment barrejat en un únic nivell, del qual sorprèn encara la quantitat de material conservat en contra del parer que havia de ser ja buida davant de les troballes efectuades anteriorment.

Cronològicament, cal dir que la utilització funerària del subsòl del temple ha de ser posterior al moment de la construcció de l'església, a les acaballes del segle XVI, i anterior al segle XIX, moment en què es fan els cementiris municipals i que aquí es veu corroborat per la col·locació del mausoleu de Ramon Folch de Cardona sobre l'enterrament TB-12, que resta totalment segellat.

Aquesta forquilla cronològica està també confirmada per les dates epigràfiques que van del 1586 al 1685, si bé el fet de no tenir-ne cap del segle XVIII pot indicar que o bé no n'hi havia cap o bé són aquelles que no tenen referències epigràfiques. Cal dir també que no hi ha una total garantia de trobar totes les lloses epigrafiades, i és possible que algunes s'hagin perdut en les diverses remodelacions de l'església a partir del segle XIX.

Els materials de la sitja tenen una cronologia ben àmplia, ja que van des del moment de la construcció de l'església, en el segle XVI, fins al segle XIX. No sabem per què es deixa, ni quan, de practicar el costum o ritual de posar el plat de l'extremunció a la sitja. És interessant que el conjunt numismàtic localitzat tingui una cronologia del segle XVII, sobretot de mitjans de la centúria I, per tant, coincidint plenament amb la Guerra dels Segadors, cosa que, a més, està confirmada per l'existència dels reis contrincants: Felip IV i Lluís XIV.

L'estructura de les sitges, tant les de fora com la de l'interior del temple, correspon actualment allò més antic trobat en el lloc on és l'església actualment, ja que correspondrien a un sitjar sobre el qual es faria el temple.

En conseqüència, aquells dipòsits de gra tindrien una datació anterior al segle XVI, si més

no a la segona meitat, que és quan es construiria el temple.

De les inhumacions trobades al terra de l'església solament una és individual i correspon a Isabel de Casanova, ja que les altres dotze són tombes col·lectives; d'aquestes, la que menys sebol·lits ha proporcionat ha estat l'enterrament 3, amb només dos individus (cal tenir en compte, però, que era la més espoliada), mentre que la que més sebol·lits ha proporcionat en tenia vint-i-vuit. D'aquestes tombes, tres tenien al capdamunt la llosa epigrafiada amb datació del segle XVII.

Totes les tombes haurien estat realitzades entre els segles XVII i XIX, i en elles s'han pogut identificar almenys cent vint-i-quatre individus. S'han trobat totalment saquejades: probablement durant la Guerra del Francès patirien la primera violació, que almenys es repetiria un cop més quan començà la Guerra Civil. Els taüts s'han trobat trencats i algunes de les fustes presenten una curiosa decoració pintada.

En resum, podem dir que la intervenció arqueològica realitzada a l'església de Sant Nicolau de Bellpuig ha permès conèixer la utilització funerària del seu subsòl, amb una sorprenent mancança d'enterraments individuals i una concentració d'inhumacions en enterraments col·lectius.

També la reexcavació de la sitja amb ceràmica catalana ha permès obtenir més dades sobre aquella famosa troballa, amb la sorpresa d'haver trobat encara un important conjunt de material, l'estudi del qual, conjuntament amb el del portal de Magdalena, podrà donar-nos una excel·lent mostra de la fins ara desconeguda ceràmica dels segles XVII i XVIII de les Terres de Lleida.

Cal afegir que, del 25 de març al 8 d'abril de 1999, es va realitzar una exposició a la capella del Sant Crist per tal d'explicar a la població el resultat dels treballs realitzats, al mateix temps que es gaudia de la nova pavimentació en la qual resta integrada la làpida restaurada d'Isabel de Casanova, que, situada en l'emplaçament original, esdevenia un autèntic testimoni del devenir temporal d'aquest temple singular.

Bibliografia

- «1ª Jornada de Estudios Históricos Locales». *El Heraldo de Urgell* (Bellpuig, 1972), p. 3-5.
- ÁLVARO, M. I. *Ceràmica aragonesa decorada desde la expulsión de los moriscos a la extinció de los alfares (s. xvii-xix/xx)*. Saragossa, 1978.
- BACH, A. *Història de la vila de Bellpuig*. Bellpuig, 1998.
- BATLLORI, A.; LLUBIÀ, L. M. *Ceràmica catalana decorada*. Barcelona, 1949.
- CALICÓ, X. F. *Numismàtica española, 1474 a 1988*. Barcelona, 1988.
- CRUSAFONT, M. *La moneda catalana local (s. xiii-xviii)*. Barcelona, 1990.
- GARCÍA, J. E.; PAYÀ, X. *Excavacions a l'antic barri de Capponet i a la sèquia de Torres*. Lleida, 1999.
- LÁZARO, P. «La ceràmica catalana decorada d'època moderna, s. xvi-xviii». *Centre de Documentació. Dossier V de la Societat Catalana d'Arqueologia*. Lleida, 1987.
- LÁZARO, P. *Excavació d'urgència al carrer de Sant Anastasi*. Lleida, 1987. Inèdita.
- LORIENTE, A.; OLIVER, A. *L'antic portal de Magdalena*. Lleida, 1992.
- LORIENTE, A.; OLIVER, A. «Intervenció arqueològica al pati del Miqueló». *Revista d'Arqueologia de Ponent*, 1 (Lleida, 1991), p. 239-261.
- LLOBET, J. M. Les monedes de Bellpuig d'Urgell. *Acta Numismàtica VII*. Barcelona, 1977.
- PUIG, I. «La darrera activitat constructiva a la Seu Vella i l'arquitectura a la Lleida del segle xviii». *La Seu Vella i Lleida a l'època moderna. Dossier núm. 4 de Seu Vella. Anuari d'Història i Cultura de l'Associació Amics de la Seu Vella de Lleida* (Lleida, 2002-2003), p. 67-334.
- TEIXIDÓ, F. «Trobada de ceràmica catalanoaragonesa dels segles xvi al xix a la vila de Bellpuig». *Ilerda*, xli (Lleida, 1980).
- TELESE, A. *La vaixella blava catalana de 1570 a 1670*. Barcelona, 1991.
- TORRES, J. *Història de Bellpuig dins el Principat de Catalunya*. Bellpuig, 1980.
- TORRES, J. *Les monedes de la Baronia de Bellpuig*. Bellpuig, 2001.

